SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 30
2/2015
17. január 2015

Cena 0,50 €

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845 VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

NOVOMESKÝ UŽ NEMÁ TABUĽU NA RODNOM DOME V PEŠTI Strana 4.

INŠTITÚT PRE VEREJNÉ OTÁZKY V PODRUČÍ ROZVRACAČOV Strana 5.

S MUDR. ŠTEFANOM ZELNÍKOM O LIEČENÍ ZDRAVOTNÍCTVA Strana 6.

AKO VOJACI BOJOVALI V PRVEJ SVETOVEJ S HLADOM Strana 8.

ROZLÚČKA S VLASTENCOM DRAHOSLAVOM MACHALOM Strana 10. – 11.

SLOVO O SLOVENSKU

Základný princíp kresťanstva tkvie v sile odpúšťať. Nielen skutoční veriaci, ale aj politici skrývajúci sa za kresťanské hodnoty v tzv. kresťansko-demokratických stranách by mali kresťanské doktríny akceptovať, žiť podľa nich a šíriť ich v politicko-spoločenskom priestore. No skutočný kresťanský princíp v týchto politických subjektoch je asi len chimérou. V plnej nahote to preukázal novozvolený primátor Bratislavy Ivo Nesrovnal. Politik, ktorý len nedávno opustil rady potápajúcej sa „kresťanskej“ strany SDKÚ-DS.

Tento koráb na slovenskom politickom mori už dávno stratil svoje smerovanie. Pomaly, ale isto naberá do svojich útrob vodu a klesá na dno. Jeho definitívne potopenie je len otázkou času. Nielen Nesrovnal, ale aj zakladatelia SDKÚ-DS Dzurinda s Miklošom či ustavičná kritička matičných pomerov Vášáryová, či prevracači kabátov Beblavý so Žitňanskou opustili rady tejto strany, aby jej zasadili definitívny knokaut. Aj to je dôkazom ich morálno-politického profilu a lojality voči straníckej značke, ktorá ich v nedávnej minulosti vyniesla do dobre platených vládnych a poslaneckých kresiel.

Nový bratislavský primátor Ivo Nesrovnal sa však aj eticky „odrovnal“, ako sa vyjadril Jozef Šimonovič. Nech si ďalej vládne nad Bratislavou za nekresťanské peniaze, ale slovenskí vlastenci mu nikdy nezabudnú, že jeho magistrát nedal súhlas na uloženie ostatkov spisovateľa, publicistu, matičiara a bojovníka za slovenskú štátnosť Drahoslava Machalu medzi osobnosti na cintoríne v bratislavskom Slávičom údolí. Vraj nespĺňa kritériá pochovávania na bratislavských pohrebiskách.

Nesrovnal odpúšťať nedokáže. Asi nezabudol na kritickú esej Drahoslava Machalu na jeho adresu hneď po zvolení do funkcie, uverejnenú v Slovenských národných novinách. Na druhej strane, našťastie! Matica slovenská totiž požiadala obratom mesto Martin o uloženie tela zosnulého na Národný cintorín v Martine. Drahoslav Machala teraz už odpočíva v pokoji medzi skutočnými osobnosťami národného života Slovákov. Tam, kde neodškriepiteľne patrí.

Maroš SMOLEC, šéfredaktor

R - 2015003

NEOGRAFIA MARTIN

www.neografia.sk

Spisovateľ, vlastenec a matičiar bude napokon odpočívať medzi skutočnými osobnosťami

Bratislava nepochovala Drahoslava Machalu

Maroš SMOLEC – Foto: Maroš M. BANČEJ

„Zákaz uloženia tela nebohého medzi svojich kolegov, spisovateľov, novinárov, umelcov, ľudí, ktorí niečo urobili pre Slovensko, považujem za občiansky rasizmus. Azda znova sa zavádza kádrovanie?“ uviedol pre Slovenské národné noviny prvý podpredseda Matice slovenskej Jozef Šimonovič. Reagoval na rozhodnutie bratislavského magistrátu nepovoliť uložiť pozostatky nebohého Drahoslava Machalu v časti Cintorína Slávičie údolie pre významné osobnosti Slovenska. Matica slovenská požiadala mesto Martin, aby pozostatky tohto významného matičiara a vlastenca uložili na Národnom cintoríne v Martine. Mesto Martin vyšlo Matici v ústrety.

Drahoslav MACHALA počas zápasov o zachovanie súsošia štúrovcov v Bratislave

Zamietavé stanovisko magistrátu hlavného mesta – pod vedením vraj kresťanského politika Iva Nesrovnala, dlhoročného člena vraj kresťanskej SDKÚ-DS – spôsobilo, že 7. januára bola s Drahoslavom Machalom len rozlúčka v evanjelickom chráme na Panenskej ulici v Bratislave.

■ SKUTOČNÉ OSOBNOSTI

Pohreb sa musel odložiť až na 12. januára a konal sa na Národnom cintoríne v Martine. Drahoslav Machala tak odpočíva medzi skutočnými osobnosťami slovenského národného života.

Poslednú rozlúčku v Bratislave celebroval emeritný biskup Evanjelickej cirkvi a. v. J. Filo. Na rozlúčke sa zúčastnili medzi piatimi stovkami prítomných významné osobnosti slovenského spoločenského života. Spomedzi politikov prišli premiér R. Fico, exprezident I. Gašparovič, predseda parlamentu P. Pellegrini, podpredsedovia NR SR M. Číž a J. Laššáková, podpredseda vlády Ľ. Vážny a poslanec D. Jarjabek. Prišli tiež generáli T. Gaplovský, S. Naďovič, plk. M. Jurech, umelci J. Jakubisko, O. Zimka, M. Polonský a kompletné vedenie Matice slovenskej. Za ustanovizeň vystúpil predseda M. Tkáč, ktorý o. i. uviedol: „Jeho skutkov, ktoré poslovenčovali Slovensko, je preveľa – sám ich v Slovenskej vlastivede narátal päťdesiat – preto mi dovoľte so všetkou úctou a s pokorou vyhlásiť, že Drahoslav Machala sa zaslúžil o vznik a budovanie druhej Slovenskej republiky, a patrí mu naša vďaka! Nielen ako jeden z hlavných organizátorov a hovorcov Kongresu slovenskej inteligencie z roku 1992! Osobitne v rokoch 1996 – 1998, keď dostal príležitosť formovať Národné literárne centrum, vykonal viacero pre Slovákov osnovných činov. Písal, organizoval, inicioval, podnecoval, navrhoval, žiadal, konal. Prebúdzal tento národ svojím typickým machalovským spôsobom, prudko a neodvolateľne.“

Na odkaz D. Machalu nezabudol ani predseda vlády Robert Fico, ktorý v deň rozlúčky v priamom vysielaní televízie TA3 na úvod diskusie večernej relácie Tak takto? vyzdvihol jeho prácu a nadšenie pre slovenskú vec. Uviedol, že bol jeho priateľ a poradca. Premiér mal vo vysielaní čiernu kravatu.

■ NEŠTANDARDNÝ POSTUP

Hovorkyňa Magistrátu hlavného mesta SR Bratislavy I. Skokanová pre SNN v tejto súvislosti uviedla: „Hlavné mesto SR Bratislava s poľutovaním oznamuje, že nemôže vyhovieť žiadosti o pridelenie hrobového miesta v oddelení vyhradenom pre významné osobnosti na Cintoríne Slávičie údolie pre zosnulého Mgr. Drahoslava Machalu, nakoľko žiadosť nespĺňa Zásady pochovávania na bratislavských pohrebiskách v oddeleniach vyhradených pre významné osobnosti. Rodine vyjadrujeme úprimnú sústrasť.“ Vyhla sa našej konkrétnej otázke, či o zamietavom stanovisku rozhodol priamo novozvolený primátor Ivo Nesrovnal.

Na neštandardný postup pri tomto rozhodnutí počas rozlúčky poukázal aj spisovateľ a priateľ zosnulého Peter Štrelinger. Jeho vyjadrenie prinášame na str. 11.

3 OTÁZKY PRE:

Denisa GODLU, brankára slovenskej hokejovej bronzovej dvadsiatky

Naše hviezdne chvíle v kolíske hokeja

● Slovenskej hokejovej reprezentácii do dvadsať rokov sa po šestnástich rokoch podarilo vybojovať na MS bronz. V najslávnejších hokejových arénach v Toronte a Montreali diváci obdivovali výkony mladých Slovákov, ktorí doslova pobláznili nielen kolísku najrýchlejšieho kolektívneho športu, ale celý hokejový svet. Devätnásťročný Kežmarčan Denis Godla odchádzal z úspešného šampionátu ako najlepší brankár šampionátu, najužitočnejší hráč turnaja a tiež člen All Star tímu MS. S akými pocitmi?

Turnaj bol náročný, napokon sme ho dobre zvládli. Všetci chlapci aj realizačný tím majú na úspechu veľký podiel. Tretie miesto je pre nás aj pre celé Slovensko historickým momentom. Všetci sme veľmi vďační za to, že sme sa na ňom mohli podieľať.

● Fantastické zákroky na šampionáte spustili lavínu záujmu o vás. Vraj až pätnásť klubov NHL prejavilo záujem o vaše služby. Boli ste oporou svojho tímu a máte veľký podiel na zisku medaily. To by vám mohlo pomôcť v ďalšej kariére...

Dúfam, že mi to pomôže, ako aj celému tímu. Odohrali sme ťažké zápasy. Keď sme zvládli duel s Fínskom a vyhrali 2:1, začala sa nám otvárať cesta k úspechu a nemuseli sme skončiť vo štvrťfinále. Nakoniec sa toto podarilo a všetkým sa otvorili dvere do veľkého hokeja.

● Po semifinále s domácim top favoritom (5:1 pre Kanadu), ktorý napokon aj získal titul, ste si pri oceňovaní najlepších hráčov vyslúžili obrovský potlesk publika. V torontskom Air Canada Centre vám aplaudovalo vyše osemnásťtisíc fanúšikov.

Bol to neuveriteľný zážitok. Najprv som nevedel, že ide o mňa. Až potom som si všimol, že kamery sú zamerané na mňa. Chcel by som to dopriať každému hráčovi.

Zhováral sa Rudolf ZELENAY jr.
Foto: autor

V SNN 3/2015 SI PREČÍTATE

- Na výčiny Národných milícií z roku 1945 komunisti neskôr nariadili radšej zabudnúť
- Slovenský spisovateľ Peter Jaroš oslávi onedlho svoje osemdesiate narodeniny v zdraví
- Kto bude prezidentom v katolíckom Chorvátsku a ako hospodári Macedónsko

Všeľudové hlasovanie o rodine má umocniť jej spoločenský kredit

Nie je čas na búranie tradícií

Ivan BROŽÍK – Ilustračné foto: internet

Politici nemajú čo ľuďom odporúčať, ako majú hlasovať vo februárovom referende o rodine. Myslí si to predseda Národnej rady SR Peter Pellegrini. Blíži sa v poradí ôsme všeľudové hlasovanie v ére samostatného Slovenska. Z doterajších siedmich bolo platné iba jediné, a to v roku 2003, keď sa občania vyjadrovali k vstupu SR do Európskej únie.

Hlava štátu podľa vlastného vyhlásenia podporí prvé dve otázky referenda. Pri otázke týkajúcej sa oblasti sexuálnej výchovy v školách však bude proti. „Sú otázky, pri ktorých mám veľmi jasné stanovisko. Som človek konzervatívny s porozumením toho, čo očakávajú menšiny alebo druhá skupina," vyhlásil na sklonku minulého roka prezident Andrej Kiska.

■ AKO ODPOVIEME

Vo februárovom referende sa budú ľudia vyjadrovať k otázkam – či súhlasia s tým, aby sa manželstvom mohol nazývať len zväzok jedného muža a jednej ženy; či súhlasia, aby si homosexuálne zväzky nemohli nárokovať adopcie detí, a či súhlasia, aby rodičia mohli rozhodovať o spôsobe výchovy a vzdelávania svojich detí v školách pri citlivých kultúrno-etických veciach, ako sú sexuálne správanie alebo eutanázia. Petíciu za vypísanie referenda pôvodne so štyrmi otázkami iniciovala Aliancia za rodinu, za vyhlásenie referenda sa vyslovilo vyše štyristotisíc ľudí. Otázkami sa zaoberal Ústavný súd SR, jednu z nich označil za protiústavnú, tá v referende odznieť nesmie.

■ POSTOJ POLITIKOV

Predseda Národnej rady Slovenskej republiky Peter Pellegrini (SMER-SD) pôjde hlasovať: „Veď referendum je na to, aby občania povedali politikom, čo si želajú, a my politici to máme vykonať. Ja si počkám, aké rozhodnutie prijmú občania," vysvetlil. Plebiscit považuje za najvyšší stupeň demokracie. Ak by bolo referendum úspešné, zrejme k otázkam budú musieť podľa Pellegriniho zaujať stanovisko príslušní ministri.

Kresťanskí demokrati referendum o rodine podporujú, lebo podľa nich svojím spôsobom pomáha chrániť rodinu. „Zároveň ju dostáva do centra spoločnosti. Aby bola vnímaná ako dôležitá, bola podporovaná a aby sa jej darilo plniť jej funkcie," vysvetlil Ján Figeľ. „Žiadna relevantná politická sila nepresadzuje manželstvá pre homosexuálov, ani SaS. Februárové referendum Aliancie za rodinu preto nič nezmení, iba konzervuje existujúce práva." Vyhlásil to predseda SaS Richard Sulík s tým, že on sám sa na plebiscite nezúčastní a neúčasť odporučia liberáli aj svojim voličom.

■ AKTÍVNI NÁRODNIARI

Členovia Slovenskej národnej strany pomáhali zbierať podpisy na referendum a strana sa s ním úplne stotožňuje. „Kto otvoril Pandorinu skrinku registrovaných partnerstiev osôb rovnakého pohlavia v zákone v akejkoľvek podobe, musel sa začať vyrovnávať aj s otázkou, či môžu osoby rovnakého pohlavia vychovávať deti. Ja rešpektujem slobodu rozhodnutia každého človeka, ale nie to, aby osoby rovnakého pohlavia vychovávali deti," vyhlásil predseda SNS Andrej Danko. „Slovensko je založené na určitých hodnotách a nemyslím si, že je čas tieto tradície narúšať. Je treba vyjadriť v zákonoch jednotný postoj tohto národa," zdôraznil Andrej Danko. Nesúhlasí ani s argumentom, že peniaze určené na organizáciu referenda sú vynaložené neefektívne. „Dostávať otázku len o tom, či bude 6,8 milióna eur účelne alebo neúčelne minutých, je demagogické a nešťastné," vyhlásil predseda SNS.

Slobodu prejavu nebezpečne potláča prílišná sloboda extrémistov

Novinárov vraždy neumlčia

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

V stredu 7. januára vyvraždili v Paríži extrémisti dvanásť ľudí v redakcii satirického periodika Charlie Hebdo. Redakcia už predtým bola dvakrát terčom útokov, no toto krviprelievanie šokovalo celý svet. Útočníci zabili ôsmich novinárov, dvoch policajtov, pracovníka údržby a hosťa redakcie. Medzi mŕtvymi sú aj štyria kľúčoví karikaturisti týždenníka. Ďalších jedenásť osôb útočníci zranili, štyroch veľmi ťažko. „Pomstili sme proroka Mohameda! Zabili sme Charlie Hebdo," kričal jeden z útočníkov po francúzsky, čo zachytil videozáznam. Ich komplic vyčíňal v košer lahôdkárstve a zabil štyroch zákazníkov.

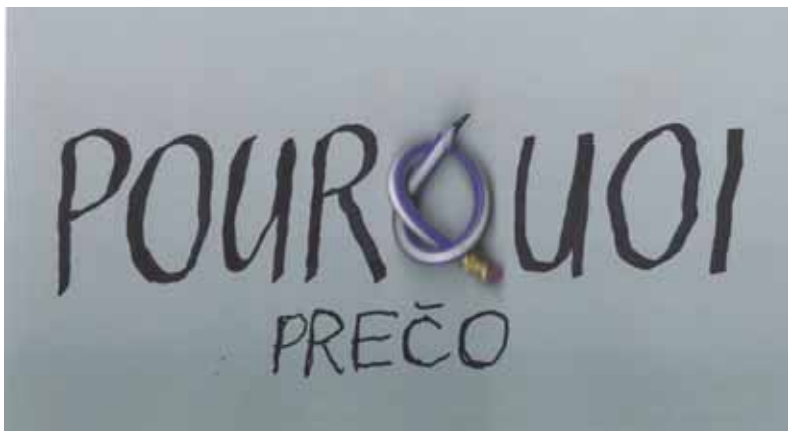

Okrem iných smutných skutočností v tú stredu išlo o najkrvavejší útok na novinárov od roku 2009, keď pri prepade konvoja na juhu Filipín zabili teroristi tridsaťdva novinárov.

■ PROTI EXTRÉMIZMU

Desaťtisíce ľudí sa v tú stredu večer zišli po celom Francúzsku i v ďalších krajinách na protesty proti teroristickému útoku i na pamiatku jeho obetí. Pochod v Paríži viedli novinári, väčšina ľudí však nebola z médií. Prišli vyjadriť solidárnosť a podporu slobode prejavu.

Heslom Je suis Charlie (Ja som Charlie) nahradili mnohí používatelia internetových sociálnych sietí svoje profilové fotografie a rozšírilo sa aj logo, kde pri obrázku guľometu sú slová: „Ceci n'est pas une religion," – Toto nie je náboženstvo. Stúpenci Islamského štátu (IS) a iných džihádistických skupín naopak na internetových stránkach útok islamských extrémistov oslavovali. Vlády po celej Európe vyjadrujú obavy, že bojovníci, čo sa vracajú z Iraku a zo Sýrie, by mohli páchať podobné útoky v domovských štátoch.

■ BARBARSKÝ ČIN

Útok na redakciu týždenníka Charlie Hebdo sa udial práve v deň vydania kontroverzného románu Michela Houellebecqa s názvom Submission (Podriadenie). Na možnú súvislosť medzi jednotlivými skutočnosťami upozornili viacerí analytici a ochrancovia slobody prejavu. Na titulnej strane posledného vydania týždenníka Charlie Hebdo bola zároveň uverejnená Houellebecqova karikatúra s titulkom Predpovede mudrca Houellebecqa. Je zobrazený ako černokňažník, ktorý fajčí cigaretu a predpovedá, že v roku 2022 bude sláviť ramadán.

Aj keď Houellebecqa považujú v súčasnosti za jedného z najviac prekladaných francúzskych románopiscov, niektorí kritici ho označujú za islamofóba. V najnovšej knihe autor rozvíja príbeh, v ktorom prezidentské voľby vo Francúzsku vyhráva zástupca vymyslenej politickej strany Moslimské bratstvo. To, čo kritika ešte pred teroristickým útokom v Paríži označila za úbohú a provokatívnu frašku, sa po incidente zrazu zmenilo na beletriu, ktorá nie je politicky motivovaná.

Útok na redakciu časopisu Charlie Hebdo je mementom i pre Slovensko. Prezident Slovenského centra PEN Ladislav Volko poslal za časť slovenských novinárov a spisovateľov veľvyslancovi Francúzskej republiky M. Didierovi Lopinotovi sústrastný telegram, v ktorom uvádza: „Útok je barbarským činom ohrozujúcim slobodu každého občana, kdekoľvek žijúceho, a nie je možné ho ničím ospravedlniť. Prijmite, prosím, v mene členov Slovenského centra PEN našu úprimnú sústrasť."

VŠIMLI SME SI

Komunálne voľby sa odohrali iba nedávno. Kto im už dnes venuje pozornosť? V každom prípade by sme mali. Veď keď si pozrieme ktorýkoľvek volebný program kandidáta na starostu či primátora, určite v ňom nebudú chýbať sľuby o tom, ako zastaví expanziu developerov, ako sa postará o to, aby výstavba v obci či v meste začala byť nejako riadená a limitovaná.

Developeri majú voľnú ruku

Aj tento vinohrad čoskoro rozhryzú bagre.

Sľúbiť sa dá kadečo. Skutočnosť po voľbách je však viac ako smutná. Asi je to len náhoda, že v mnohých takzvaných „lukratívnych" lokalitách sa stavebná činnosť rozbehla možno hneď v týždni po voľbách. Ak by to nebola náhoda, potom to zaváňa priam podvodom nielen na zákonoch, ale aj voličoch. Stačí sa pozrieť okolo seba, kdekoľvek v blízkosti obcí a miest, ako miznú pozemky a všetko na nich, najmä v hodnotnejších lokalitách. Všetko sa deje pod heslom: „To nie ja, to územný plán, to tí predo mnou..."

Smutné skúsenosti s tým majú mnohé mestské časti hlavného mesta, ale aj ďalších miest a obcí v prevažne atraktívnych a nateraz ešte stále turistami alebo liečebnými hosťami navštevovaných regiónoch Slovenska.

Bežnou praxou tiež je, že sa stavebným úradom povoľuje stavba napríklad so štyrmi poschodiami, a nakoniec má desať poschodí. Pokuta je predsa nižšia ako zisk. Mnohí starostovia sa zas obhajujú tým, že „však sa stavia penzión, nie bytovka", ale zabúdajú na podielové dane a poplatky obci, keďže za občana s neprihláseným pobytom ich nedostávajú.

A tak si ničíme prírodu a okrádame sami seba. Aj preto je dobré vrátiť sa ku kandidátskym sľubom ambicióznych uchádzačov o posty starostov a primátorov. Nastal čas vziať ich za slovo!

Text a foto: (ib)

Pripomenieme si prvé číslo Slovenských národných novín

Minister Maďarič o Roku Ľudovíta Štúra

Tento rok si pripomíname dvojsté výročie narodenia osobnosti našich dejín v rámci Roka Ľudovíta Štúra a ich súčasťou bude aj pripomenutie si stosedemdesiat rokov od vydania prvého čísla Slovenských národných novín, ktoré sa stali nielen politickou tribúnou pokrokových demokratických názorov Ľudovíta Štúra a jeho stúpencov, ale aj šíriteľom nového spisovného jazyka a to aj prostredníctvom literárnej prílohy Orol Tatranský.

Konštatoval to pri vstupe do roku 2015 minister kultúry Marek Maďarič pre prvé tohtoročné číslo matičného mesačníka Slovenské pohľady. „Práve Slovenské pohľady, ktoré vydával Štúrov blízky spolupracovník Jozef Miloslav Hurban a v roku 1881 ich obnovil Hurbanov syn Vajanský, vychádzajú odvtedy bez prestávky, sú tak významným fenoménom nielen v našej literatúre, ale i kultúrnej žurnalistiky v európskom priestore", konštatoval minister.

■ PODPORA PRE SLOVENSKO

V príhovore, v ktorom minister vyzdvihol a ocenil korene tradícií matičných médií, pripomenul pokračujúce úsilie urobiť a finančne poskytnúť čo najviac pre podporu slovenskej literatúry, ako aj pre vznik nových pôvodných programov o literatúre vo verejnoprávnom médiu RTVS. O. i. minister konštatoval, že v rámci finančných možností „podporíme priamo alebo pod záštitou ministra zmysluplné aktivity venované slovenskej literatúre po celom Slovensku". Rok 2015 je totiž posledným rokom, keď sa finančná podpora prostredníctvom dotácií, práve tak ako aj celý dotačný systém ministerstva konajú v doterajšom formáte.

ČO INÍ NEPÍŠU

■ VZNIKNE NOVÝ FOND

Od roku 2016 s tým, že prvé výzvy na podporu umenia sa vyhlásia už na jeseň tohto roku 2015, prejde celý dotačný systém na nezávislý verejnoprávny Fond na podporu umenia. Vzhľadom na mnohé tradície umenia a literatúry či významných postáv slovenskej literatúry a dramatickej spisby je to vlastne nielen informácia, ale aj výzva pre matičné inštitúcie i pre mieste odbory. Podpora sa má totiž týkať celého Slovenska.

■ VÝZVA AJ PRE MATICU

Minister Marek Maďarič v príhovore k matičnej verejnosti prostredníctvom prvého januárového čísla matičných Slovenských pohľadov v roku 2015 zdôrazňuje nielen význam dvojstého výročia Ľudovíta Štúra, ale najmä to, aby sme nepristupovali k tejto osobnosti i k jeho druhom pietne. „Treba sa zamyslieť na tým, ako narábame s dedičstvom a odkazom, ktorý nám svojím aj keď krátkym, ale nesmierne bohatým životom zanechali. Kontinuita spojená so Štúrovým odkazom, živá dvesto rokov, by mala žiť naďalej, nestojíme však o takú kontinuitu, aby náklad kníh a časopisov sa približoval k nákladu, aký bol za čias, keď za Štúra bolo treba kriesiť národ a bojovať za jeho miesto pod slnkom," vyhlásil minister. K jeho výzve kupovať pôvodné slovenské knihy a predplácať si, alebo aspoň občas kupovať literárne časopisy sa matičné médiá, ich redakcie a autori môžu len v plnej miere pridať.

Dušan D. KERNÝ
Foto: archív SNN

Svitania a západy politiky

Roman MICHELKO

Predpokladať, ako sa bude vyvíjať politická scéna v roku 2015, je vždy tak trochu veštením z gule, ale niektoré trendy sú jasné a je veľmi pravdepodobné, že sa aj naplnia.

Z medzinárodno-politického hľadiska to bude rok pokračujúcej krízy v Ukrajine. Potvrdí sa, že sankcie proti Rusku nepovedú k nijakým politickým zmenám. Rusko ekonomicky poškodia, rovnako však poškodia aj krajiny, ktoré ich uvalili. Sankcie sú palicou s dvoma koncami. Preto možno v priebehu roka, alebo aspoň pred jeho koncom, aj viacerí európski politici začnú prehodnocovať ich zmysel a účinnosť a potichu ich budú rušiť. Dnes totiž majú jediný cieľ – oslabiť Rusko, a tým nepriamo posilniť dominanciu USA. Ako som už spomenul, sankcie poškodzujú aj tých, čo ich vyhlásili, a keďže objem obchodu medzi Európsku úniou a Ruskom je 12,5-krát väčší než medzi USA a Ruskom, je jasné, že v celej kauze hrajú európski politici úlohy užitočných bábok (pre USA) s tým, že politicky na tom budú profitovať len USA. Čím skôr si to európski politici uvedomia, tým lepšie.

Čo sa týka Ukrajiny, tam sa až v nasledujúcom roku naplno prejavia „reformy“ Jaceňukovej vlády pod kuratelou MMF, Svetovej banky či iných veriteľov. Rapídne rastúca inflácia to už naznačuje. To môže viesť len k ďalšej radikalizácii obyvateľstva a nárastu popularity rôznych extrémistických fašizoidných zoskupení. Samozrejme, konflikt na východe Ukrajiny bude zmrazený bez nádeje na všeobecne akceptovateľné riešenie.

Paradoxne najzásadnejšia udalosť, ktorá ovplyvní budúcnosť eurozóny, sa udeje už 25. januára, keď sa uskutočnia predčasné voľby v Grécku. Je veľmi pravdepodobné, že ich vyhrá radikálne ľavicová

KOMENTÁR

Syriza, ktorá odmietne terapiu naordinovanú Európskou úniou, respektíve ECB, MMF či Svetovou bankou. V tom prípade sa Grexit (odchod Grécka z eurozóny) môže stať realitou. S tým sa viac-menej ráta, problém je však v tom, že Grexit môže spôsobiť dominový efekt. Grécko môžu nasledovať Španielsko, Portugalsko, najmä však Taliansko, a to by už predstavovalo vážny problém. Je teda takmer isté, že diskusia o eure a jeho výhodnosti či nevýhodnosti pre južných členov Európskej únie bude plniť prvé stránky novín a bude top agendou európskych politikov.

Ďalšou udalosťou, ktorá zásadným spôsobom ovplyvní vývoj v Európskej únii, budú aprílové voľby v Británii. David Cameron totiž verejne vyhlásil, že ak vyhrá voľby, už budúci rok vypíše referendum o zotrvaní Británie v Európskej únii. Je jasné, že tým chce robiť nátlak na Nemecko s cieľom upraviť mechanizmy, podľa ktorých dnes funguje Európska únia. Ukazuje sa však, že táto hra nervov mu nemusí vyjsť, keďže Merkelová jasne vyhlásila, že Nemecko nemá záujem na zotrvaní Británie v Európskej únii za každú cenu.

Ak máme odhadovať, ako sa bude vyvíjať slovenská politická scéna, tiež tam môžeme vidieť viacero trendov. Ukázalo sa, že pravica ani zďaleka nevyužila potenciál, ktorý mala po prezidentských a európskych voľbách. Radoslav Procházka ako potenciálny vyzývateľ Fica a vodca novej pravice skončil po jednom neopatrnom rozhovore s kolegom Matovičom. Ak neurobí sériu fatálnych chýb, je celkom možné, že sa jeho Sieť bez problémov so ziskom plus mínus desať percent dostane do parlamentu, ale to je tak asi všetko. Nad Lipšicovou Novou či Sulíkovým SaS, nehovoriac o SDKÚ, už dávno zvoní umieračik a zachrániť ich môže len akýsi nepredvídateľný zázrak. Pravica zo zúfalstva nad svojím neutešeným stavom sa namiesto sebareflexie rozširuje delením. Babitzovej Šanca je veľmi malá, rovnako tak nijaký veľký politický skok nemožno očakávať od liberála Miškova. Hlinov projekt Občania nemôže so samostatným politickým prežitím počítať ani v najfarebnejších snoch.

V politických kuloároch sa tak špekuluje o inom bizarnom projekte. Všetci politickí skrachovanci (Lipšic, to, čo ostalo zo SaS) by sa mali do parlamentu dostať na chrbte Matovičovho OĽaNO. Je to tak trocha déjà vu z roku 2012, keď si Matovič tiež na kandidátku pozval politické fosílie z OKS či KDS. Keď však pochopil, čo urobil, celý projekt hodil za hlavu a možno práve to mu zachránilo vlastné politické prežitie. Tak nám ostáva len dúfať, že aj toto dopadne rovnako.

Bronzová radosť bokrošovcov

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Tento rok sa začal pre celý slovenský šport výrazným úspechom. Reprezentácia hokejistov do dvadsať rokov získala na majstrovstvách sveta v Kanade bronzové medaily. Žeby to bola predzvesť ďalších úspechov nášho áčka, do ktorého sa mladí hokejisti postupne začlenia? Zverenci trénera Ernesta Bokroša tretím miestom napodobnili úspech slovenskej dvadsiatky z roku 1999, keď sa tiež na kanadskej pôde zaslúžila o zisk bronzu generácia okolo Ladislava Nagya, Mariána Gáboríka či Jána Lašáka. Teraz sú novými známymi mladými reprezentantmi Martin Réway, Peter Cehlárik či brankár Denis Godla.

„Sme radi, že po dlhých rokoch sme mali možnosť urobiť hokejovým fanúšikom radosť. Vieme, že mládežníci veľa medailí zo šampionátov nenosia, o to viac si túto medailu ceníme. Konečne sme si mohli majstrovstvá sveta užiť. Každý rok sa snažíme predovšetkým vyhnúť bojom o záchranu, teraz sme však hrali

POZNÁMKA

o medaily,“ povedal po návrate na Slovensko tréner SR 20 Ernest Bokroš a doplnil: „Vďaka triumfom nad Fínmi a Nemcami sme mali za štvrťfinálového súpera Čechov, na ktorých sa chalani tešili a nemali pred nimi taký rešpekt ako pred Rusmi. Po víťazstve nad ČR mužstvo nabralo dych a cítil som, že by sme mohli dosiahnuť aj viac.“

Jeho dávnejší predchodca vo funkcii a neskôr tréner našich majstrov sveta v A kategórii Ján Filc k tomu povedal: „Málokto pred turnajom počítal s tým, že mužstvo sa dá tak pekne dokopy. Chalani hrali výborne, držal ich skvelý brankár Godla a výkonom proti Švédom si zaslúžili bronzové medaily. Musia si však uvedomiť, že toto je len začiatok. Výsledok ide do sveta a zvýši sa aj ich hodnota. Je to však len prvý krok a začiatok tvrdej roboty. Ak by si mysleli, že im teraz agenti nájdu miesta a vybavia zmluvy, tak to nie je správna cesta. Teraz musia zúročiť to, čo dosiahli, aby boli prínosom aj pre seniorskú reprezentáciu, ktorá potrebuje výraznejší impulz od mladých hráčov.“

Odborníci sa vyjadrujú aj k faktu, že výber našej dvadsiatky pravidelne hráva súťaž v najvyššej slovenskej lige, kde sa napriek mnohým kritickým pohľadom ukazuje, že projekt bol správnym rozhodnutím. „Dlhodobo funguje a prináša výsledky v kombinácii s hráčmi, ktorí potom odchádzajú ďalej, pričom však ubudlo tých, ktorí odišli do kanadských juniorských súťaží. Na jednej strane nie je o nich taký záujem, a možno tiež naši chlapci nie sú v tom veku dostatočne vyspelí. Je to však aj dobré vysvedčenie pre juniorský európsky hokej. Dobrým príkladom sú Cehlárik aj Réway. Tiež sa dá viac spoľahnúť na hráčov z projektu dvadsiatky,“ doplnil Ján Filc.

Naše mužstvo nemalo vo svojich radoch vyhlásené mladé hviezdy svetového hokeja, no vďaka kolektívnemu výkonu, dodržiavaniu taktických pokynov trénerov a tímovému duchu dokázalo vyhrať náročné zápasy a v konečnom poradí nechať za sebou viaceré hokejové veľmoci. „Zišiel sa vynikajúci kolektív. Po úvodnej vysokej prehre s Kanadou nebola atmosféra ideálna, no dali sme sa dokopy, navzájom sme si pomohli, hrali jeden za druhého. Dokázali sme, že keď sa bojuje a hrá so srdiečkom, tak môžeme dosiahnuť veľký úspech,“ vyhlásil kapitán mužstva Martin Réway.

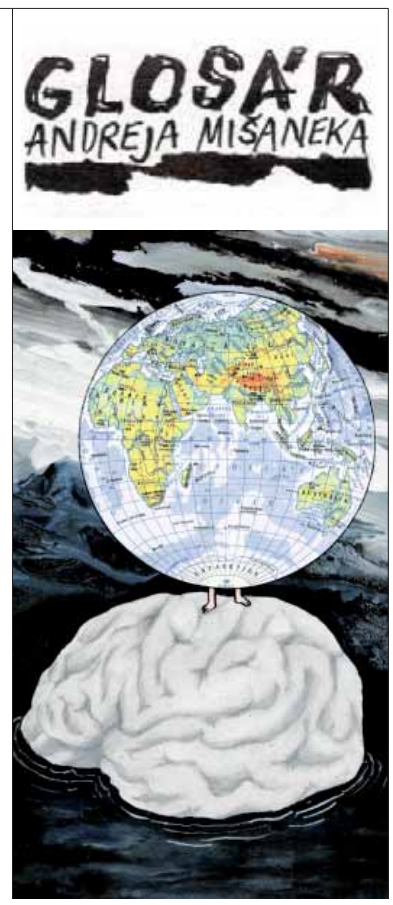

SPOZA OPONY

Prečo sa treba vedieť spytovať

Dušan D. KERNÝ

Po roku 1989 sme sa začali po novom učiť nielen dejiny, ale aj zemepis. Trvá to vlastne doteraz. Čudovali sme sa vtedy, že si vo svete mýlia Slovinsko so Slovenskom, a netrápilo nás, že nevieme pomenovať kanadské provincie alebo spolkové krajiny v Nemecku či Rakúsku. Viac zložitostí nastávalo, keď šlo o dejiny. Stalo sa, že nemecký prezident si pomýlil varšavské povstanie s povstaním vo varšavskom gete, teda povstanie Židov zahnaných a vykynožovaných Nemcami v gete, a povstaním Poliakov vo Varšave. Vtedy prišiel pokus slovenského prezidenta pozvať nemeckého na oslavy polstoročnice SNP. Lenže až na jedného nemeckého spisovateľa nikto poriadne nevedel, čo to Slovenské národné povstanie bolo.

Netreba sa priveľmi čudovať, že Nemci neposlali svojho prezidenta do Banskej Bystrice. Veď napokon práve vtedy vyšla v Čechách kniha o protifašistických hnutiach a povstaniach v Európe počas druhej svetovej vojny, bol to preklad z angličtiny – a o SNP ani len zmienka. Ako keby nebolo. Európa, ktorá len začínala zrastať dovedna, sa musela učiť po novom svoje dejiny i svoj zemepis. To napokon vidíme stále.

Nečudo, že keď nemecký parlament – bundestag – v tom čase schválil vysokú sumu, vyše tri štvrte miliardy vtedajších tvrdých nemeckých mariek odškodnenia pre obete z druhej svetovej vojny vo východnej Európe, vyvolávalo to záujem. Základná otázka bola, ako sa to bude deliť a komu, veď iné obete vojny boli v Rusku, Bielorusku, Ukrajine, Poľsku než na Slovensku. Nebolo to prvé odškodnenie, ale tých, čo prežili, bolo ešte stále veľa.

Zatelefonoval som preto známemu na Slovenský zväz protifašistických bojovníkov (SZPB) do Bratislavy. Spytoval som sa, koľko obetí nemeckých zločinov vlastne prichádza do úvahy. Presné číslo som sa nedozvedel napriek môjmu naliehaniu, že ide predsa o každý jednotlivý ľudský osud. Môj známy Emil Flaška mi však vysvetlil, že moje výhrady, naliehania a výčitky nie sú namieste. Nemecké odškodnenie sa netýka tých vypálených slovenských dedín, kde zasahovali nemecké jednotky privolané v rámci vtedy platnej dohody medzi nemeckým a slovenským štátom. A to sa nedá spochybniť, veď nemecké jednotky za potlačenie povstania na Slovensku vyznamenávali. Odškodnenie sa však týka rasovo prenasledovaných.

Zavolal som teda inému známemu – Alexandrovi Bachnárovi, verejnosť si ho nedávno mohla pripomenúť, vyznamenával ho prezident Andrej Kiska. Ten mi hneď povedal, že ak zistím viac podrobností o spôsobe odškodňovania, bude to dôležité, bude to veľká vec. Ten záujem ma samozrejme motivoval oveľa väčšmi ako telefonát na SZPB. A bolo čo zisťovať. Suma odškodnenia sa totiž na rozdiel od rozhodnutia parlamentu mnohonásobne zvýšila rozhodnutím vlády.

Zisťoval som, prečo vláda rovno nepredložila parlamentu konečnú sumu, ale už po hlasovaní sa „jednoducho“ rozhodnutím kancelára mnohonásobne zvýšila. Mňa zaujímal mechanizmus nemeckej politiky, teda čo je viac ako rozhodnutie parlamentu. Našiel som medzi poslancami jediného, ktorý nemal uvedené vierovyznanie, viceprezidenta parlamentu z malej strany a spýtal som sa ho na to. Odpoveď znela: Aj ja sa čudujem, že príde niekoľko amerických senátorov, dupnú si u nemeckého kancelára a situácia sa hneď zmení. Nemecký ústavný činiteľ si nebral obrúsky na ústa. Nečakal, že keď si niekoľko amerických senátorov dupne v sídle kancelára, zmení sa aj rozhodnutie parlamentu, ktorý je druhý – po čínskom – najväčší na svete. Zapamätal som si to veľmi dobre. Hovorím o tom takto po prvý raz. Vtedy som len odkázal, že transatlantické vzťahy sú pre Nemecko vo všetkom kategoricky prvoradé.

SEBAOBRANA

Takzvaná zábavná pyrotechnika a malé súkromné ohňostroje môžu občanom znepríjemňovať život kedykoľvek počas roka, nielen na Silvestra. Mestská polícia aj magistráty majú pri riešení sťažností od obyvateľov miest a obcí zviazané ruky. Všetci ľudia aj ich domáce zvieratá, čo nemajú radi hluk pyrotechniky a svetelné efekty, Silvester vždy nejako pretrpeli, pokiaľ išlo o jeden slávnostný deň v roku. Teraz je však situácia taká, že ktokoľvek môže týmto druhom „zábavy" otravovať svoje okolie kedykoľvek v roku bez akéhokoľvek obmedzenia a postihu.

Ohňostroje hlúposti

Poslanci Národnej rady SR totiž prijali zákon o výbušninách, výbušných predmetoch a munícii, ktorý vzal obciam predchádzajúcu právomoc, podľa ktorej mohli všeobecne záväzným nariadením obmedziť, prípadne zakázať používanie pyrotechnických výrobkov na zábavné ciele na svojom území. Parlament prijal nový zákon na základe návrhu ministerstva hospodárstva a občania sa zdesene pýtajú, kde sedí viac pyromanov – na ministerstve či v parlamente?! Komu a načo slúži uvoľnenie možností strieľať po našich uliciach hlučnými výbušninami? Vari je tu nejaká skupina, ktorá potrebuje predávať čo najviac svetlíc a trénovať zvukmi vojnovej streľby občanov na príchod ostrej munície, ako je to na Ukrajine? Vyhlásil štát svojim občanom pyrotechnickú vojnu?

Poslanci mestských zastupiteľstiev v mnohých mestách museli na túto legislatívnu zmenu zareagovať tým, že schválili všeobecne záväzné nariadenie, ktorým sa mení pôvodné nariadenie o verejnom poriadku na území mesta. To zakotvovalo presné podmienky, za akých bolo možné pyrotechniku v mestách používať. V nových nariadeniach sa v zmysle platného zákona vety o používaní pyrotechnických výrobkov vypúšťajú. Nové nariadenia nadobudli účinnosť prvým decembrom minulého roka.

Poslanec mestského zastupiteľstva Banskej Bystrice Vladimír Pirošík označil rozhodnutie poslancov parlamentu za veľmi nešťastné. „Zákon v podstate umožnil, aby ktokoľvek mohol strieľať a obťažovať ľudí hlukom celoročne, a to dokonca bez možnosti postihu," kritizoval poslanec s tým, že najmä väčšie mestá s tým môžu mať v nasledujúcom období mnoho problémov. Môže to mať negatívny vplyv nielen na ľudí, ale aj na domáce zvieratá, ktoré majú citlivý sluch.

Náčelník mestskej polície v Banskej Bystrici Miroslav Bálint povedal: „Ľudia, ktorým budú strieľanie či súkromné ohňostroje prekážať, sa samozrejme obrátia s podnetom na nás. A my nebudeme môcť urobiť nič, keďže pôvodca hluku nebude porušovať žiaden zákon ani mestské nariadenie. Iba budeme môcť ľuďom povedať, aby svoju kritiku nasmerovali tam, kde celý problém vznikol, teda na poslancov národnej rady."

Rezort hospodárstva sa pričinil o to, že predajcovia pyrotechniky si môžu zarábať celoročne. Z ministerstva zazneli prekvapené hlasy, že predstavitelia miest a obcí návrh zákona pred schválením v NR SR nepripomienkovali. Primátor mesta Partizánske Jozef Božík sa rozhodol predložiť novelu zákona, ktorá by vrátila veci do normálnych koľají. Azda by stačilo niekoľko pyrotechnických dní pred príslušným ministerstvom alebo parlamentom, aby páni úradníci či zákonodarcovia pochopili, čo sú ohňostroje hlúposti...

Robert LANDIS

Kontrola musí byť konkrétna, vecná, adresná, termínovaná a včasná

Riadenie je tiež aj o kontrole

Zhovával sa Ivan BROŽÍK – Foto: archív SNN

Negatívne javy sú v spoločensko-ekonomických procesoch prítomné vždy a všade. Ideálny stav neexistuje nikde na svete. Je však dôležité, do akej miery jednotlivé štáty venujú administratívnu energiu štátu na to, aby ich následky pre spoločnosť boli čo najmenšie. Alebo inak – aby sa zabránilo podľa možnosti čo najväčším škodám. Ako na to hovoríme s Mgr. Henrichom TAKÁČOM, špecialistom kontrolórom, expertom na controlling.

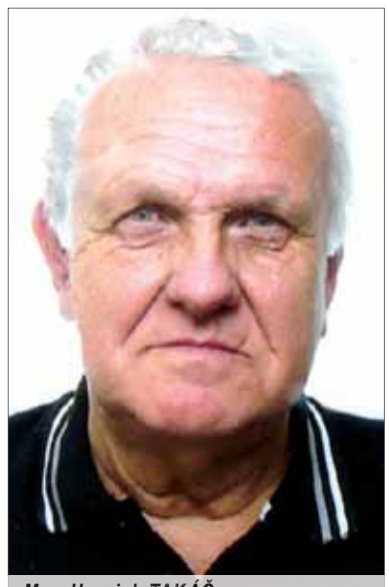

Mgr. Henrich TAKÁČ

Aj keď to možno v bežnom každodennom živote tak nevyzerá, kontrola je jeden z najvýznamnejších prvkov riadenia. Činnosť štátu pri jej aplikácii sa skladá z výkonnej, zo zákonodarnej a zo súdnej moci. Kontrola ako spätná väzba pre aplikovanie výkonnej moci spočíva v rukách vlády, prípadne jej ministerstiev. Za kontrolu a jej efektivitu v zákonodarnej oblasti zodpovedá Národná rada Slovenskej republiky a ňou volený orgán Najvyšší kontrolný úrad SR. Ten parlamentu kontrolnú funkciu priamo zabezpečuje. Nad súdnou mocou drží všetky kontrolné mechanizmy dvojica inštitúcií Najvyšší súd SR a Ústavný súd SR.

● Veľmi jednoduchá otázka, na ktorú asi neexistuje jednoduchá odpoveď. Ako by mala vyzerať funkčná a efektívna kontrola?

Nuž mala by v sebe obsahovať symbolických päť p – mala by byť konkrétna, vecná, adresná, termínovaná a odovzdaná včas. V každom prípade kontrola v praxi nie je to, čo nám podsúvajú médiá – „niekoho tam pošlite a nech ich zavrú". Kto riadi, ten by nemal zabúdať na to, že aj súčasťou jeho riadenia je povinnosť kontrolovať. Efektívna kontrola naozaj nemá čo suplovať činnosť orgánov činných v trestnom konaní. Aj samotný Najvyšší kontrolný úrad SR (NKÚ SR) je neraz neprávom zaťahovaný do najrôznejších sporov a podozrení. Ako štátna inštitúcia môže robiť iba to, čo je mu dané zo zákona.

● Vy máte za sebou naozaj úctyhodný počet rokov praxe v oblasti kontroly.

Veď sa jej venujem nepretržite vyše štvrťstoročie na najrôznejších úrovniach a pozíciách. „Nos" na dobrú a efektívnu kontrolu dá človeku až čas a skúsenosti. Skúsený kontrolór sa dokáže ako ryba vo vode orientovať v mnohých oblastiach – v ekonomickej sfére, vo výrobe, v personálnej oblasti, ako aj v bludisku práva. Ľudovo povedané, sú to odborníci „do voza aj do koča". Dobrého kontrolóra možno použiť rovnako efektívne aj ako skúseného manažéra pre štátny, ako aj súkromný sektor. Je na veľkú škodu spoločnosti, že dnes u nás na Slovensku mnohí majú iba minimálne predpoklady na pozície, ktoré zastávajú.

● Achillovou pätou účinnej štátnej kontroly na Slovensku je neochota voliť predsedu NKÚ SR. Náznaky na zmenu však existujú. Ako a kedy by sa mala uskutočniť?

V súčasnej situácii možno predpokladať, že ak sa voľba uskutoční, bude to buď v odbornej, alebo v politickej rovine. Verím, že poslanci NR SR nájdu pre Slovensko prospešný prienik medzi obomi prístupmi a predsedom NKÚ SR sa stane odborník a človek, ktorý dá kontrole ako fenoménu novú potrebnú dynamiku. Zdá sa mi totiž, že už od roku 1989 je výkon kontroly na periférii záujmu spoločnosti. Napríklad, ak by som mal ja možnosť prispieť k zvýšeniu efektivity kontroly u nás, určite by som sa venoval aj metodickej činnosti, pretože len odbornou prípravou nových kontrolórov by sa mohli vytvoriť nové pracovné príležitosti pre mnohých šikovných mladých ľudí.

● Múdrosť človeka, tak ako aj spoločnosti, sa dá posudzovať schopnosťou všímať si dobré príklady, učiť sa na úspechoch iných.

Moderné informačné technológie nám dávajú možnosť získavania aj takých informácií, ktoré by sme mohli použiť u nás na Slovensku. Mňa osobne v uplynulom období zaujal príklad českého ministra financií Andreja Babiša. Jeho kroky pri zostavovaní rozpočtu by sa mohli preštudovať a možno aplikovať aj u nás. Veľmi efektívne sa totiž postavil k hospodárnemu vynakladaniu prostriedkov štátu, a teda aj občanov Českej republiky. Je na veľkú škodu, že napríklad Národohospodárska fakulta Ekonomickej univerzity – podľa mňa – vyprodukovala pre Slovensko málo klasických „národohospodárov". Potrebujeme ich ako soľ. Veď čo sa týka samotnej kontroly, v tejto činnosti máme obrovské rezervy. Či už ide o oblasť zdravotníctva alebo dopravy, ale aj ďalšie. Málokedy využijeme poznatky z kontrolných zistení aj pre iné prípady a ak sme dokonca svedkami zametania niektorých zistení pod koberec, tak to mi už naozaj „ide proti srsti". Jednoducho, toto je pre mňa neprijateľné.

Konkrétne výsledky pri odhaľovaní korupcie, podvodov a ďalších javov protispoločenského konania sú podmienené systémovými krokmi v oblasti prevencie a represie. Predpokladom úspešnosti zápasu s korupciou ako nebezpečným spoločenským fenoménom je najmä kvalitná legislatíva, efektívna štruktúra príslušných orgánov štátu, vrátane kontrolných orgánov, ako aj dobrá vzájomná súčinnosť príslušných štátnych orgánov.

Na NKÚ SR sa schyľuje k zmene predsedu. Kto ním bude?

O ČOM JE REČ

Anonymný Ladislav Novomeský

Jozef SCHWARZ

Koncom minulého roka uplynulo stodesať rokov od narodenia Laca Novomeského. Ako milovník vlastivedy viem, že tento náš básnik, publicista a politik sa narodil 27. decembra 1904 v Budapešti. Jeho rodičia sa sem prisťahovali za prácou – otec bol krajčír. Novomeský tu v rokoch 1910 – 1914 navštevoval ľudovú školu, neskôr gymnázium. V roku 1918 zažil demonštrácie sprevádzajúce koniec Uhorska. Svoj maďarský pobyt skončil v roku 1919, keď sa s rodičmi presťahoval do novovzniknutého Česko-Slovenska.

V uplynulom roku som si takto v Maďarsku pre seba poobjavoval viacero slovenských pamätných miest a príbehov najmä v Budapešti – hroby národovcov z 19. storočia, miesta pobytu poslancov uhorského snemu Milana Hodžu či Ferdiša Jurigu... Zistil som tiež, že na rodnom dome Laca Novomeského je pamätná tabuľa, ktorá jeho budapeštianske roky pripomína. Výborný cieľ vlastivednej potulky bez ďalších nadväzností, teda či sa na jubileum tejto osobnosti chystajú sem prísť spomínať spisovateľské, vládne a akékoľvek iné delegácie. V úzkom rodinno-priateľskom kruhu sme sa podujali na kultúrny počin. Manželka kúpila plastovú kytičku – takú, čo vydrží nástrahy veľkomesta –, v národných farbách, čo zvýraznila slovenskou trikolórou. Zavolal som priateľovi a v sobotu 27. decembra ráno sme nastúpili do vlaku – smer Budapešť. Zo Západnej stanice tri zastávky električkou, pár sto metrov pešo a sme v ulici Szovetség (Spolkovej) v Alžbetove (Erzsébetváros). Ulice sú tu na rozdiel od okružných a lúčovitých peštianskych bulvárov pomerne úzke. Obzerám sa okolo seba. Už sa teším, ako skritizujem účelový preklad textu na pamätnej tabuli do maďarčiny, ktorý vynecháva spojenie „slovenský básnik"...

Zažívam však kultúrny šok. Pamätnej tabule niet! Estetický šrám a vyvalené oči – zíza na nás obdĺžnik tmavšej farby na pozadí relatívne farebnej fasády a štyri diery po úchytoch. Práve dnes na spisovateľove narodeniny! Overujeme si číslo domu, sme správne. Z domu vychádza pani, mojou slovenskou maďarčinou zisťujeme, čo sa stalo. Z odpovede sme pochopili, že niekto ju odniesol, vzal so sebou. Dúfajme, že nie navždy. Text na tabuli je síce (bol!) – ako sa vraví – poplatný dobe, no vydržal dvadsaťpäť rokov od zmeny politického režimu, ktorý symbolizoval aj Novomeský. Zmeniť v súčasnosti by to azda mohla len únava materiálu. Treba veriť, že prípadné vynovenie (i znovuosadenie?) tabule bude na lepšie a koná sa so súhlasom slovenských orgánov. Bol to predsa aj slovenský verejný činiteľ.

My matičiari pripomíname, že Ladislav Novomeský vyjadril svoje vlastenectvo nielen úchvatnou slovenskou poéziou, ale aj vzťahom k Matici slovenskej. V roku 1945 sa ujal predsedníckej funkcie v MS, samozrejme v limitoch socialistickej kultúrnej revolúcie. V roku 1950 ho vtedajší politický režim odvolal zo všetkých funkcií. Počas politického odmäku a obrodného procesu v roku 1968 si matičiari na základe novej zákonnej normy za svojho predsedu opätovne zvolili L. Novomeského. Zo zdravotných dôvodov sa predsedníckej funkcie v roku 1974 vzdal, aj keď čestným predsedom Matice ostal až do svojej smrti v septembri 1976. Bol to náš matičný predseda v dobrom i zlom. (Podrobnejšie v stati Pavla Pareničku v Slovenských pohľadoch z decembra 2014)

Ladislav Novomeský určite patrí na najvyššie priečky slovenského zoznamu kultúrneho dedičstva. My na Slovensku si ctíme maďarskú pamäť a vytvárame skutočne vynikajúce podmienky na jej uchovanie. Odborný prieskum Slovenského národného múzea pred časom zistil, že v našich slovenských končinách, najmä v južných regiónoch, pribudlo za uplynulé štvrťstoročie okolo šesťsto vykresaných, vydlabaných či vytesaných alebo odliatych artefaktov pripomínajúcich národné presvedčenie našich maďarských spoluobčanov.

Preto máme právo požadovať zo strany maďarského štátu, aby rovnako rešpektoval slovenskú dedovízeň na území súčasného Maďarska. O osud pamätnej tabule na rodnom dome jedného z našich matičných predsedov sa budeme ďalej zaujímať.

Na globálne problémy sme nútení hľadať lokálne riešenia

Slovensko vo veľkom svete neistôt

Dušan D. KERNÝ – Ilustrácia: ukrajinský internet

Do roku 2015 sme vstúpili s podobenstvom, ktoré symbolizuje príbeh mladého slovenského brankára z Kežmarku. Denis Godla sa za dva týždne na kanadskom juniorskom svetovom šampionáte stal z neznámeho hokejistu slovenského výberu do dvadsať rokov medzinárodnou hviezdou.

Pred chlapcom z mesta, kde pustne hokejový štadión, sa otvoril svetový hokej. Godlovi spolužiaci – spoluhráči z Kežmarku, ktorí tiež museli dochádzať na tréningy do Popradu s dobrým štadiónom, mu tlieskajú a sú naňho hrdí. A to je obraz globalizovaného sveta, ktorý sa nám otvára a zároveň si nevšíma naše problémy, ako je napríklad stav kežmarského zimného štadióna. To si musíme vyriešiť sami. Globalizácia nám prináša aj neistoty, zmenšuje priestor pre lokálne národné vlády v tom, ako musia riešiť problémy svojho obyvateľstva. To, čo nás čaká v roku 2015, sa dá usúdiť z toho, ako sme vstupovali do roku 2014.

Takéto mobilizačné plagáty zapĺňajú ukrajinskú tlač.

■ NEPRIPRAVENÝ BRUSEL

Kto si na prelome decembra 2013 a januára 2014 trúfol tvrdiť, že Ukrajina zamáva ak nie svetom, tak prinajmenej štátmi Európskej únie a Severoatlantickej aliancie NATO, ako aj 145-miliónovou Ruskou federáciou? Jednoducho to politika Európskej únie, bruselskej centrály nepredvídala, neočakávala, štáty EÚ na to nepripravili svojich občanov. A zrazu vidíme, že je to globálny problém, s ktorým sa musíme vyrovnať politicky, vojensky, ekonomicky, mediálne, tiež musíme riešiť niektoré finančné dosahy.

Ukrajina sa stala prioritou našej zahraničnej politiky v takej miere, ako sme to začiatkom roka 2014 vôbec neodhadovali. Je to priorita nielen v rámci EÚ, ale po dohode ministrov zahraničných vecí aj Vyšehradskej štvorky a programov Vyšehradského finančného fondu. V rámci Aliancie NATO musíme prispievať na jej posilnenie. Okrem iného aj tým, aby sme dosiahli pri výdavkoch na obranu úroveň dve percentá hrubého národného dôchodku. K tomu sme doteraz nielenže nedospeli, ale potichu ani nechceli dospieť. Pritom ide o zdroje rozpočtu, peniaze nás všetkých, teda aj tých, ktorí s politikou Aliancie NATO nesúhlasia, alebo majú k nej výhrady. Zároveň ide o rozpočet, ktorého deficit je pravidelne kontrolovaný Európskou komisiou. Akákoľvek slovenská vláda teda musí urobiť špagát medzi sociálnymi potrebami obyvateľstva, Bruselom kontrolovanými výdavkami a výškou deficitu, ako aj záväzkom NATO dospieť k dvom percentám výdavkov na obranu. Zoči-voči neistotám, nestabilite a prehlbujúcej sa kríze na našich hraniciach, stále väčšej kríze v Ukrajine a rýchlo sa rozvíjajúcej kríze finančného systému v Ruskej federácii s dosahom na Bielorusko – teda v oblasti, kde žije vyše dvesto miliónov ľudí – sú samozrejme argumenty NATO o hrozbách účinné.

■ PODPORA RUSKU

Rovnako sa však vedú prudké spory, ktoré v Čechách majú zástancov rovno na Hradčanoch, že Ruská federácia, Kremeľ nie je zdrojom napätia a neistoty, ale naopak nekvalifikovaná politika Európskej únie. Proti sankciám sa ozvali všetci významní politici éry uvoľňovania napätia v zjednotenom Nemecku, okrem iných bývalý kancelár Kohl a bývalý kancelár Schroeder, ako aj bývalý dlhoročný minister zahraničných vecí Genscher. V Európe a v najsilnejšom štáte EÚ Nemecku je však politická špička inej, novej generácie.

Riešenie terajšej krízy je v nedohľadne. Nie je jasné, či EÚ chcela dosiahnuť zmenu ruskej zahraničnej politiky pod nátlakom alebo s jedlom rastie chuť a obrovský rozsah ruských finančných problémov má prispieť aj k zmene vlády. Únia tak ako nemala plán pre Ukrajinu, nemá už vôbec nijaký plán, ako by sa dala riešiť situácia po zmene v samotnom Rusku. Pritom je jasné – musí tvrdo podporovať Ukrajinu, a preto nemôže poľaviť v sankciách. Ukrajina za Janukovyča, predchádzajúceho prezidenta – oligarchu, požadovala pred rokom 15-miliardovú injekciu pomoci v amerických dolároch, terajší prezident – oligarcha – potrebuje takisto pätnásť miliárd, aby sa štát, ktorý je však de facto menší o tretinu, vyhol bankrotu. Ak majú EÚ a USA prispieť k úspechu projektu Ukrajina, musia vytrvať a ťahať za jeden povraz. Nemôžu poľaviť v podpore Ukrajiny a zároveň nemôžu cúvať v tlaku na Rusko. Lenže na to, aby sme sa všetci dostali z týchto klieští, potrebujeme riešenie, ktoré umožní zachovať si tak Bruselu, ako aj Moskve – tak povedzme Tuskovi ako aj Putinovi – tvár. Vidieť východisko len v drastickom prepade rubľa a príjmov ruského štátu, alebo v možnom palácovom prevrate, je v prípade Ruska len otvorenie ďalšej Pandorinej skrinky neistôt. Pre nás to otvára pole možností pre analýzy tých, ktorí poznajú východný priestor.

■ NIELEN HROZBA ISLAMU

Teraz všetci hovoria o narastajúcej hrozbe islamu a islamizácie. Lenže podstata problémov spočíva v tom, že rozvracaním Iraku od prvej vojny v roku 1991 nepretržite doteraz, a v posledných rokoch aj Sýrie, sa zmenila strategická rovnováha v oblasti. Vytvorilo sa strategické vákuum. Práve toto strategické vákuum umožnilo, aby ho zaplnil vznik Islamského štátu, doteraz nevídaného režimu, nevídanej agresívnej sily, ktorý zabral časti Iraku a časti Sýrie. Ukázalo sa, že politika prezidenta nášho kľúčového spojenca – USA – sa mylne a predčasne sústredila na zvrhnutie sýrskeho prezidenta Asada, a takisto mylne za teroristickú organizáciu považovala to, čo vlastne je nielen podľa názvu Islamský štát. Dôsledkom sú masy utečencov.

■ NEMECKÁ SILA

Nemecko vyšlo z doteraz ešte neskončenej finančnej krízy a oslabovania eura ako najsilnejšia ekonomika. Po prvý raz od roku 1969 nemá Nemecko deficitný rozpočet, štát si nemusí požičiavať. V takejto situácii nastúpila nová Európska komisia na čele s predsedom Luxemburčanom Junckerom, podpredsedom Slovákom Ševčovičom a prezidentom Rady štátov EÚ Poliakom Donaldom Tuskom, zvoleným predstaviteľmi dvadsiatich ôsmich štátov. V rezorte podpredsedu Ševčoviča je projekt, ktorého zástancom je aj Tusk, ako aj Juncker, a to je vytvorenie Európskej energetickej únie, ktorá by okrem iného umožnila štátom EÚ čoraz väčšiu nezávislosť od ruských energetických zdrojov. Inými slovami vytvorenie nových pomerov a možný zánik doterajšej podoby dlhé desaťročia trvajúcej energetickej spolupráce medzi Východom a Západom. EÚ to už chcela urobiť projektom mnohomiliardovej trasy plynovodu Nabucco. Stroskotal však práve tak ako mnohé iné projekty predchádzajúceho šéfa komisie Barrosa. Medzi ne patril megalomanský, veľkohubo ohlasovaný plán v priebehu desaťročia, teda dvoch päťročníc, urobiť EÚ najmocnejšou a najväčšmi konkurencieschopnou ekonomikou na svete. Namiesto toho sa tento rok bude završovať vytvorenie spoločného obchodného a investičného partnerstva EÚ – USA. Cieľ je uľahčiť či odstrániť bariéry na dovoz, vývoz a investície, čo v Nemecku a inde vyvoláva vlnu kritiky a obáv pred dominanciou nadnárodných amerických firiem nad národným a európskym právom.

■ KRITIKA A SPORY

Kritiku musí nepretržite tlmiť kancelárka Merkelová, ale aj tak nie je jasné, o čom všetkom sa vedú rokovania. Z tohto spoločného priestoru EÚ – USA bude teda vylúčené Rusko.

Eurozóna zápasí so slabnúcim eurom, investície sú oveľa nižšie ako pred finančnou krízou – v priemere o pätnásť percent, ale v niektorých štátoch EÚ je prepad až o šesťdesiat percent. EÚ nie je tým, čím bývala. Nová komisia prišla s plánom poskytnúť jednotlivým štátom dovedna dvadsaťjeden miliárd eur, aby si s týmto kapitálom požičali od finančných inštitúcií, bánk, fondov či advokátskych kancelárií peniaze až do výšky tristopätnásť miliárd eur. Krytie do výšky dvadsaťjeden miliárd má presvedčiť súkromných investorov, že riziká sú obmedzené, pokiaľ sa len dá. Teda prípadné riziká neúspešných projektov budú na pleciach daňovníkov jednotlivých štátov. Pre Slovensko to znamená pripraviť si čo najkvalitnejšie projekty – pri prezentácii slovenskému ministrovi financií tiež povedali, že kvalita projektu je dôležitejšia ako všetko ostatné. V štáte, kde roky zápasíme s predpoveďami o tom, kedy bude diaľničné prepojenie medzi Bratislavou a Košicami, a so zúrivými spormi o nevýhody a dražobu tzv. PPP projektov so súkromným kapitálom, si možno oprávnene položiť otázku, či nám to prinesie istotu peňazí alebo neistotu nekonečných sporov o verejné obstarávanie.

ROZBOR

Často sa u politikov stretávame s argumentáciou, ktorou porovnávajú svoje pôsobenie vo vláde s výsledkami iných vlád. Lenže to nie je možné. Každá vláda vykonáva svoj mandát v inom čase, za iných vonkajších podmienok. Dokonca nedávno predseda KDH odmietol zodpovednosť za rezort spravodlivosti, ktorý v tom čase viedol nominant kresťanských demokratov, preto, lebo vraj vláda bola koaličná. Nuž, takéto očividné cúvanie strán zo zodpovednosti len dokladá ich nekompetentnosť riadiť štát.

Majdanizácia Slovenska prebieha od roku 1998

Agenti, kuvici, rozvracači

Eva ZELENAYOVÁ

Doterajší politický vývoj v slobodných pomeroch je svedectvom toho, že nijaká politická strana nedosiahla väčší úspech, než bolo založenie samostatného štátu. Pritom práve tento akt najviac spochybňujú politici i novinári, pre ktorých sa aj vlastný štát stal iba tovarom na predaj.

■ POSTAVENIE OBČANOV

Ak zoberieme do úvahy udalosti v Ukrajine, môžeme konštatovať, že majdanizácia Slovenska sa uskutočnila už v roku 1998. Je zázrak, že štát napriek tomu ešte jestvuje. Veď jeho hospodárska báza bola vyprázdňovaná do tej miery, že to v súčasnosti už pociťuje väčšina občanov na svojej životnej úrovni. Podľa hodnotenia Eurostatu sa Slovensko umiestnilo na osemnástej priečke spomedzi krajín EÚ v HDP na jedného obyvateľa a dostalo sa za krajiny, akými sú Španielsko, Malta či Cyprus. Podľa prieskumu verejnej mienky takmer osemdesiatsedem percent Slovákov má pocit, že ich životná úroveň stagnuje alebo klesá. Iba 1,8 percenta opýtaných si myslí, že ich životná úroveň stúpa. Rozdiely medzi bohatými a chudobnými sa prehlbujú, takmer šesťdesiat percent ľudí má plat nižší, než je priemerný plat na Slovensku. Ale nepočuť hlasy mimovládnych organizácií, ktoré by to zaujímalo.

■ JASNÉ PRIESKUMY

Zora Bútorová je sociologička a pracuje ako analytička v Inštitúte pre verejné otázky (IVO). No téma sociálneho statusu Slovákov ani ju nezaujíma. Inštitút, ktorý vznikol na objednávku spoza oceánu, však štvrťročne hodnotí kvalitu demokracie na Slovensku. Podľa ostatného sa vraj jej kvalita výrazne zhoršila. Je zaujímavé sledovať, ako sa prieskumy IVO o kvalite demokracie zmenia na lepšie, ak vládne pravica.

V neprospech demokracie je podľa IVO trebárs odmietanie opozičných návrhov zákonov v parlamente. To môže zarezonovať u publika, ktoré sa neveľmi zaoberá politikou, najmä ak sa ešte zdôrazní, že len preto, lebo sú návrhmi opozície. A čo ak tieto návrhy smerujú k destabilizácii vládneho programu? Nastavená mediálna propaganda, tradične naklonená potrebám iných, len nie na prospech občanov Slovenska, pomáha mimovládkam poľahky dosiahnuť ich ciele.

Je všeobecne známe, že mnohé organizácie tretieho sektora vykonávajú svoju činnosť na objednávku zo zahraničia. Ani IVO Barometer, ktorý štvrťročne sleduje vývoj v oblastiach – demokratické inštitúcie a právny štát, legislatíva, ľudské a menšinové práva, nezávislé médiá a médiá verejnej služby, občianska spoločnosť, tretí sektor –, nevzišiel z požiadaviek občanov Slovenska. Ale výdatne zasieva nenávisť voči vlastenecky cítiacim osobám a polarizuje spoločnosť. Vnáša do nej nepokoj a destabilizáciu. Európska únia sa vážne zaoberá chudobou svojich občanov a hľadá spôsoby, ako ju eliminovať. Ibaže IVO a ďalšie podobné mimovládky sa takýmto otázkam nevenujú. Sociologička Bútorová uprednostňuje ideológiu rodovej rovnosti, v ktorej dosiahla aj isté úspechy. Pravdaže, iba (chvalabohu) v teoretickej rovine. Zatiaľ, no dokedy sa spoločnosť ubráni dobre zaplateným agentom, nevedno.

■ OD JEDNA DO PÄŤ

IVO Barometer známkuje od 1 do 5. Ako v škole. Podľa ostatného hodnotenia v oblasti ľudských a menšinových práv Slovensko neobstálo dobre, prisúdili mu známku 3,5. Predovšetkým preto, že dosiaľ nebola završená Celoštátna stratégia ochrany ľudských práv. Podľa barometra problémom je, že „mnohé kresťanské a konzervatívne združenia, vrátane časti politického spektra, tvrdia, že stratégia je veľmi tendenčná a výrazne zameraná na práva menšiny s neheterosexuálnou orientáciou“, čo vraj nezodpovedá skutočnosti. Mínusové body Slovensko získalo aj pre referendum o rodine. Jeho iniciátorom pripisuje barometer nasledujúci úmysel: „Demokracia je vôľa väčšiny, čokoľvek, čo väčšina odhlasuje, je demokratické.“ A hoci ide o základný atribút demokracie, barometer ho kritizuje. Prečo? V IVO nemajú radi kresťanov?

Zrejme nie, a nie sú sami. Protikresťanské aktivity badať nielen mimo Európy, ale najmä v nej. Podľa niektorých znakov sa dá usudzovať, že ide o riadený proces, na ktorého konci má byť demoralizovaná, rozvrátená a ľahko ovládateľná spoločnosť. Cirkev si to veľmi dobre uvedomuje a pápež František nenadarmo vystúpil v Európskom parlamente. Tiež kňazi na Slovensku varujú pred útokmi na rodinu, hoci sa to nie každému páči. Ale kto iný má morálne právo i povinnosť brániť kresťanské a prakticky všeľudské hodnoty?

■ PRIPOMIENKY VO VETRE

K Celoštátnej stratégii na ochranu ľudských práv bolo zaregistrovaných 319 pripomienok. Z nich 163 zásadných. Až 147 nebolo akceptovaných. Kresťanské a konzervatívne organizácie prispeli 150 pripomienkami. V rozhlasovej diskusnej relácii sa k tejto téme vyjadrila poslankyňa NR SR za SaS Lucia Nicholsonová. Ide o stranu, ktorej sa v parlamente rozpadol poslanecký klub, ale aj tak prostredníctvom svojho predsedu Richarda Sulíka balamutí verejnosť, že predstavuje alternatívu voči súčasnej vládnej strane. Nuž, ambície sú jedna vec, realita druhá. No keď sa trpaslíci pospájajú, môžu zatieniť aj giganta. Kresťania na Slovensku tvoria vyše osemdesiat percent populácie. Nicholsonová o pripomienkach organizácií, ktoré ich v spore o ľudsko-právnu stratégiu zastupovali, povedala: „Čítala som niektoré stanoviská tých sto päťdesiatich kresťanských organizácií, a ja by som povedala, že to sú stanoviská katolibancov, to sú naozaj extrémne vyjadrenia extrémistov.“ Ťažko sa dá predpokladať, že sa táto bytosť ospravedlní za svoje výroky... Slovenské porekadlo hovorí: „Kde nič nie je, ani smrť neberie!“

Majdanizácia Slovenska sa v ostatnom čase nebezpečne prejavuje vo voľbách. Tak v prezidentských, ako aj vo voľbách o primátora Bratislavy vyhral kandidát s najnákladnejšou kampaňou. Kandidáti ignorovali zákony a keďže nijako ich to nepostihlo, čosi podobné sa dá očakávať aj v parlamentných voľbách. Ak to vyjde, úsilie niekdajších politikov o zvrchovanosť Slovenska bolo zrejme zbytočné.

NA MARGO

Ministerstvo zdravotníctva opäť pripravilo ďalší diel seriálu Program ozdravenia štátnych nemocníc. Ten by sa mal podľa šéfa rezortu Viliama Čisláka orientovať trebárs „na transparentné hospodárenie či spokojných pacientov“.

Nekonečný seriál: Nemocnice

Štátnych nemocníc je na Slovensku trinásť. „Základné nástroje zahŕňajú zavedenie pravidelne aktualizovaných cenových stropov na nákup napríklad energií, liekov, upratovania, prania či stravovania. Na menšie nákupy by sa využívalo elektronické trhovisko a rozšíriť by sme chceli komodity centrálnych obstarávaní na úrovni ministerstva,“ myslí si minister Viliam Čislák.

Nemocnice budú mať podľa neho aj povinnosť auditu finančných výkazov nemocníc nezávislým audítorom. Minister zdravotníctva má tiež záujem výberovo oddlžiť nemocnice. „Oddlžiť by sme chceli tie, ktoré majú pozitívne hospodárenie, teda nevytvárajú nové dlhy. Dnes ich máme asi päť,“ vysvetlil. Medzi pozitívne hospodáriace nemocnice patrí podľa neho napríklad nemocnica v Nitre, Žiline či Trnave.

V procese ozdravenia štátnych nemocníc má podľa ministra Čisláka dôležité postavenie aj pacient. Väčšina sťažností z ich strany sa netýka poskytovania zdravotnej starostlivosti, ale zlej komunikácie zo strany personálu, tvrdí. „Zdravotnícke zariadenia by mali profesionalizovať prístup k pacientom,“ vyzýva minister zdravotníctva. V každej nemocnici má podľa neho byť takzvaný mediátor pre pacientov na úrovni vedenia nemocnice, ktorý bude zodpovedný za to, ako personál pracuje s pacientmi. „Mám skúsenosti z vlastnej praxe, že s pacientmi sa treba rozprávať,“ pripomenul Viliam Čislák. Oznámil, že momentálne pripravujú indikátory, na základe ktorých bude ministerstvo nemocnice hodnotiť. Sprísniť chce aj podmienky obstarávania. Napríklad tým, že stanoví minimálny počet ponúk na dve.

Analytici v nadchádzajúcom období od nového ministra zdravotníctva Viliama Čisláka očakávajú, že sa zasadí o to, aby sa zverejňovali dáta o nemocniciach, o ich kvalite či o hospodárení, vďaka čomu by ich bolo možné medzi sebou porovnávať. V každom prípade by mal v roku 2015 minister intenzívnejšie bojovať s dlhmi a neefektívnymi nákupmi štátnych nemocníc.

(ib)

Ministra Viliama ČISLÁKA čaká veľa práce.

Slovenské zdravotníctvo funguje tak, že väčšinu ľudí vôbec neuspokojuje

Nestačí hovoriť o chybách, treba konať!

Zvykne sa vravieť, že hokeju a futbalu u nás rozumie každý. V poslednom čase akoby sme mali aj tisícky naslovovzatých politických komentátorov. Najistejšie je však dať na mienku odborníkov. Zdravotníctvo je téma, z ktorej sa už dlho stáva odborný aj politický problém. Požiadali sme preto o rozhovor lekára, niekdajšieho štátneho tajomníka ministerstva zdravotníctva, dnes okrem iného aj podpredsedu Slovenskej národnej strany MUDr. Štefana ZELNÍKA, PhD.

Zhovával sa Ivan BROŽÍK – Foto: archív SNN

MUDr. Štefan ZELNÍK, PhD.

● Dlho bol v najväčšej nemilosti občanov rezort spravodlivosti. Väčšina negatívnych hodnotení a emócií vo vzťahu k fungovaniu štátnej správy sa sústreďovala na súdnictvo. Na čelo rezortov s najviac pošramoteným obrazom sa teraz aj napriek úmornej snahe mnohých pracovitých a čestných lekárov, zdravotných sestier a zdravotníckeho personálu dostalo zdravotníctvo. Aká je vlastne anamnéza slovenského zdravotníctva?

Všade tam, kde nie sú jasné pravidlá (a aj tie sa často menia), vzniká chaos. Mnoho sa v zdravotníctve zmenilo. Rozpočet, ktorý je určený na zdravotníctvo, nepokrýva rozsah zdravotnej starostlivosti garantovaný zákonom. Úhrady za výkony v zdravotníctve nezohľadňujú skutočné náklady na pacienta, a tak pacient s náročnou či drahou liečbou začína byť problémom. V zdravotníctve nie je cenotvorba, sú akési úhrady, ktoré nie vždy zohľadňujú výšku nákladov.

● Na jednej strane tvrdíme, že peňazí je málo – zdravotné poisťovne majú zisk, na druhej strane zdravotnícke zariadenia neplatia svojim dodávateľom, lebo poisťovňa im platí málo – tvoria dlhy a napriek tomu kupujú predraženú techniku, predražené upratovacie služby, stravu pre pacientov a tak ďalej.

Je to normálne? Asi nie. Kto je za to zodpovedný? Kto a komu zveril riadiť rezort a ako sa toho zhostil, nechávam na čitateľoch. Naše zdravotníctvo pred rokom 1990 malo veľmi dobrú organizáciu. Po roku 1990 sa začalo reformovať...; aj keď mnohé veci v ňom fungovali dobre, tie bolo treba zachovať. Pre pacientov aj samotných zdravotníkov je na škodu, že vždy po voľbách vláda menila opatrenia predošlej vlády a vznikali stále nové a nové reformy. Začalo sa hlásať, že trh všetko vyrieši, pritom práve zdravotníctvo je oblasť, kde je potrebné dlhodobé plánovanie nielen ľudských zdrojov, ale aj rozmiestnenia zdravotníckych zariadení s príslušným materiálno-technickým vybavením.

● Verejnosť nie je hlúpa, vie, že sa stalo veľa chýb...

Napríklad zrušenie spádových území a zavedenie slobodnej voľby lekára. Pacient si podľa legislatívy môže lekára vybrať, ale aká je prax? Po prvé, lekár má zdravotnou poisťovňou stanovený limit a nadlimitné výkony mu zdravotná poisťovňa nepreplatí. Po druhé, aj samotná ambulancia má prirodzenú kapacitu – počet pacientov za deň, ktorý môže zvládnuť. Vznikajú dlhé čakacie časy, nervozita atď. Pacient chodí od lekára k lekárovi a veľakrát sa stáva, že mu povedia – už máme prečerpaný limit, skúste inde.

● Ako vnímate informácie o rôznych personálnych prepojeniach výkonných politikov a ich rodinných príslušníkov na najrôznejšie zdravotnícke spoločnosti, dodávateľské firmy, ale aj správne či aké dozorné rady?

Asi by sa patrilo povedať, že je to nemorálne, a tak by sa postupovať nemalo, ale to sú všetko len pekné a prázdne reči – treba konať, a nielen o tom hovoriť. Som presvedčený, že kým sa nezavedie trestnoprávna zodpovednosť s plnou náhradou škody, máločo sa vyrieši. Ak by ľudia boli trestnoprávne postihovaní a museli by nahradiť škodu, iste by sa začali správať inak. Okrem toho, rozhodovať a riadiť by mali morálni ľudia so skúsenosťami v príslušnej oblasti.

● Nemocnice už boli niekoľkokrát oddlžované a napriek tomu stále vykazujú straty – do zdravotníctva tečie obrovský objem finančných zdrojov, ale vzápätí sa v rezorte rozplynie ako Dunaj vo svojej delte do nezmerateľnej šírky a neznáma. Možno tieto finančné toky sledovať a prekontrolovať?

Napriek nedostatočnému rozpočtu nie vždy sa hospodári v zdravotníckych zariadeniach hospodárne. Predražená technika, predražené upratovacie, stravovacie služby, nákup materiálu a ďalšie. A napriek tomu, že peniaze boli v rámci povinného zdravotného poistenia zaplatené občanmi a zamestnávateľmi, časť z nich skončila ako zisk zdravotných poisťovní. Následkom toho je predlžovanie času čakania nielen v čakárňach u špecialistov, ale aj v nemocniciach.

V zdravotníctve problémov neubúda, otázniky sa prehlbujú...

● Koľkokrát budeme ešte zdravotníctvo oddlžovať z verejných zdrojov? Lebo zrejme k tomuto „riešeniu“ opäť spejeme.

Oddlžovanie nemocníc je veľká nespravodlivosť a doslova nabáda ostatných, aby robili dlhy. Veď kto na to pri oddlžovaní najviac doplatil? Nuž tie nemocnice, ktoré mali poriadok, nekupovali predražené prístroje, šetrili ešte aj na mzdách zamestnancov. Tie boli zadlžené najmenej a, samozrejme, dostali v rámci oddlženia aj najmenej. Každý pracovník takéhoto zariadenia v zdravotníctve musí dať vedeniu otázku: Prečo sme šetrili a prečo šetríme? Ďalšia legitímna otázka je, prečo sa oddlžujú len štátne nemocnice? Peniaze plynúce do štátneho rozpočtu z priamych a nepriamych daní od občanov nie sú peniazmi vlády alebo národnej rady. Sú to peniaze občanov tejto republiky a vláda a parlament by ich mali používať transparentne a spravodlivo tak, aby všetci občania mali z toho primeraný osoh. Ako je potom možné, že sú oddlžované len niektoré zdravotnícke zariadenia?

● Často počúvame, že niektoré vyšetrenia alebo liečba sú stratové, iné sú zase ziskové. Pýtam sa, ako niečo môže byť stratové, ak tú alebo inú činnosť potrebujeme – tu asi zlyháva cenotvorba.

Nijaký výkon či liečba nemôže byť stratová, ak ju potrebujeme, je len zle ohodnotená. Preto už od roku 1995 volám po spravodlivejšom financovaní, a to cez platbu na diagnózu, teda DRG systém ako najtransparentnejší a najobjektívnejší úhradový mechanizmus. Za liečeného pacienta by dostalo zdravotnícke zariadenie zaplatené skutočné náklady, v ktorých je zakalkulovaná aj amortizácia techniky, budov a ďalší rozvoj. Nuž a tí, čo by hospodárili správne, by nemali mať problém.

● Na čo sú vlastne dobré všetky tie správne a dozorné rady, sú to inštitúcie, ktoré by mali na čosi predsa dbať. Systém je smiešny, ak sa ešte aj tam dodržuje princíp – „vyhraj voľby a môžeš všetko“.

Je to v úplnom protiklade odkazu nežnej revolúcie – kde jednou z požiadaviek bolo, aby krajinu spravovali odborníci. Nech ich nominuje aj politická strana, ale predsa ak má niekto o niečom rozhodovať, tak mal by mať o tom nielen teoretické vedomosti, ale aj praktické skúsenosti, mal by byť znalý problematiky – žiaľ, čím ďalej sú to len politicky dosadené akési spriaznené duše s povrchnými znalosťami o organizácii, chode a potrebách zdravotníctva.

● Pozrime sa na zdravotníctvo z pohľadu pacienta. Dlhé poradovníky na endoprotézy, dokonca aj na onkologické liečenie, zákroky proti očnému zákalu, nedostatok špecialistov lekárov a špecializovaných pracovísk, asi nielen fámy o tom, že všetko si treba vopred zaplatiť...

Úplne chápem pacientov, ktorí sú oprávnene nahnevaní. Liečba pacienta v priebehu jeho hospitalizácie môže byť primeraná, drahá alebo veľmi drahá. Nie vždy poisťovňa zaplatí liečbu podľa skutočných nákladov. Stáva sa, že pacient je doliečený, ale oddelenie prekročilo limit, a tak zdravotná poisťovňa vôbec nezaplatí oddeleniu za jeho liečbu. Zariadenie sa dostáva do situácie, keď musí tzv. plánovať a robiť poradovníky na niektoré typy operácií. Pýtam sa tiež, kým chceme nahradiť špecialistov v jednotlivých odborných ambulanciách? Teraz ich začína byť nedostatok, mnohí sú v dôchodkovom veku. Nahradia ich lekári z nemocníc – a tam zostane kto? Je krajne nezodpovedné povedať – však budú nové voľby, nech to urobí nová vláda. Po skončení lekárskej fakulty je čas na to, aby sa stal lekár špecialistom, minimálne päť rokov. To sa nemôže nechať na živelnosť alebo s odkazom – no tak prídu lekári z Ukrajiny alebo Rumunska.

● Ani samotní lekári to nemajú ľahké, tento rok ich opäť čaká zmena v označovaní svojich ambulancií, sami nevedia, či sú sexuológovia, andrológovia alebo urológovia, za preregistráciu ich čakajú poplatky.

Za koncepciu jednotlivých odborov je zodpovedné ministerstvo zdravotníctva a príslušný hlavný odborník v danom odbore, ktorého si vyberá a vymenováva ministerstvo. Je to skutočne otázka na odbornú spoločnosť a hlavného odborníka pri ministerstve zdravotníctva, akú koncepciu odboru predložia. Toto si musia lekári vydiskutovať medzi sebou a na odborných fórach.

● Zmení sa stav zdravotníctva novelizovaním noviel zákonov, prípadne zmenami zákonov cez iné, zdanlivo a zrejme aj reálne nesúvisiace právne normy?

Práve prostredníctvom legislatívy by mal štát uplatňovať štátnu zdravotnú politiku a tá by sa mala robiť nie na objednávku či za súhlasu alebo nesúhlasu akýchkoľvek skupín. Štátna zdravotná politika by mala zabezpečovať pre každého občana dostupnú a na úrovni doby poskytovanú zdravotnú starostlivosť. Zdravotníctvo bolo a má byť budované na spolupráci a odovzdávaní si skúseností. Žiaľ, ako keby materiály pripravovali len úradníci bez spätnej väzby s reálnymi potrebami lekárov aj pacientov. Napríklad sa prijalo opatrenie, že pacient zavolá na rýchlu zdravotnú pomoc, a tú bude mať dostupnú do desiatich minút. Je to z pohľadu laika dobrá správa. Aká je však skutočnosť? Často však ide o rýchly prevoz pacienta na urgentný príjem. Ale tam už medzitým doviezli ďalších iks pacientov. Kto z nich má prednosť? Nehovoriac o prípadoch, že na urgentný príjem príde pacient sám alebo ho vo vážnom stave privezú príbuzní povedzme s infarktom alebo s iným vážnym stavom. Tí majú smolu, pretože pacient aj keď s ľahším ochorením, ale privezený RZP, má prednosť.

● Možno ešte otázka aj v súvislosti so špecifickou skupinou pacientov – prestarnutých občanov, odkázaných na trvalú opateru – súkromná sféra zlyháva a verejné zdravotníctvo buď nemá kapacity, alebo financie.

Títo ľudia väčšinou pracovali celý život a tvorili hodnoty jednak pre svojich blízkych, ale aj pre celú spoločnosť, preto si zaslúžia aj náležitú pozornosť. Veľa starších ľudí trpí na viaceré chronické ochorenia, najčastejšie kardiovaskulárne, ale aj onkologické, poruchy hybnosti atď. Títo ľudia preto potrebujú komplexnú dlhodobú starostlivosť. Je zlé, ak človek ostane sám bez podpory blízkeho okolia, rodiny, ale aj rezortu ministerstva práce, sociálnych veci a rodiny, ktoré by takúto starostlivosť malo zastrešovať a, samozrejme, s prepojením na dostupnú zdravotnú starostlivosť.

● Máme pocit, že v posledných rokoch sa akosi zabúda na preventívnu a edukatívnu úlohu zdravotníctva voči spoločnosti. Riešime škandály, nedostatky, personálne prepojenia, ale nedávame ľuďom návod, ako zdravo žiť...

Súhlasím, viacerým chýbajú pravidelné relácie na zdravotnícke témy, na témy výživa a stravovacie návyky, užívanie antibiotík, ako predchádzať ochoreniam, ako sa správať pri poskytovaní prvej pomoci atď. Tých je nepreberné množstvo. Relácie či debaty s odborníkmi na vybrané témy by ľudia iste privítali. Občania ak pochopia fyziologické a patofyziologické procesy v organizme, budú viac spolupracovať s lekárom a najmä ak pochopia príčinu ochorenia, budú jej vedieť predchádzať alebo zachytiť ju vo včasnom štádiu.

Nediskutujme o autonómii – presaďme si vlastné témy

Iredentistické provokácie neustávajú

Margaréta VYŠNÁ – Foto: archív SNN

Autonómne požiadavky menšinových politikov pod krycím menom rozvoj hospodársky zaostalého južného Slovenska sú také priehľadné, až sú trápne a smiešne. Naduté reči o výhodách pre Slovákov sú ako vystrihnuté z čias rozpadajúceho sa Uhorska. Šírenie tejto propagandy je nebezpečné, môžeme však zmeniť jej smerovanie v náš prospech, ak si presadíme vlastné témy.

Neprejde rok, aby menšinoví politici Mosta a SMK, etnickí autonomisti z občianskych združení a maďarskí politici spoza Dunaja nepripravili a nevyskúšali provokácie iredentistického charakteru. Sústavne vyvíjajú tlak tak na štátne orgány, ako aj na obyvateľstvo, aby akceptovali a prijali ich „legitímne“ požiadavky na autonómiu na slovenskom juhu.

Autonomistické požiadavky maďarskej menšiny existujú v rôznych podobách od roku 1918; v súčasnosti je zverejnených päť autonomistických plánov piatich subjektov (menšinových strán Most, SMK, Okrúhly stôl Maďarov na Slovensku, podnikateľa J. Bózsu, bývalého poslanca Sz. Somogyiho). Autonomistická línia na čele s menšinovou stranou Most sa uberá cestou systematicky, dlhodobo a kontinuálne dávkovanej sofistikovanej propagandy a jej implantovania do podvedomia obyvateľstva. Druhá línia propagandistov s jej najväčším šíriteľom – stranou SMK – je priamejšia a otvorenejšia.

■ SEPARATISTICKÉ BLÚZNENIE

V aktuálnych požiadavkách na autonómiu na slovenskom juhu nejde prioritne o odtrhnutie územia, ale o zriadenie akýchkoľvek národnostných inštitúcií či administratívnych jednotiek na vedenie politickej, správnej, vzdelávacej a kultúrnej agendy. Títo separatistickí utopisti si hádam nemyslia, že zákonodarné orgány štátu budú súhlasiť s dvomi „maďarskými“ samosprávami (územnou a menšinovou) v obciach na juhu štátu, poskytnú im široké práva a vydajú im ako rukojemníkov majoritné obyvateľstvo štátu na slovenskom juhu, a to všetko za štátne peniaze? Napokon, mali sme tu už nebezpečný precedens, keď maďarskí vodcovia v roku 1994 v Komárne požadovali územnú autonómiu v dokumente O ústavnoprávnom postavení Maďarov. Na trojtisícovom zhromaždení sa vtedy zúčastnili aj mnohí starostovia obcí zo slovenského juhu a štátne páky boli príliš zaseknuté, aby tomu zabránili. Kto dnes zabráni obciam, aby uskutočnili referendá o vytvorení či pripojení obce k nejakej administratívno-správnej autonómnej jednotke? Na druhej strane, rozkol medzi dvomi menšinovými stranami je dosť veľký na to, aby bránil jednej alebo druhej autonomistickej línii presadiť sa rýchlo a plynule.

V posledných parlamentných voľbách v roku 2012 takmer tristotisíc voličov podporilo politiku menšinových strán, a teda s ňou aj súhlasí (za stranu Most je to len asi o šesťdesiattisíc voličov viac ako pre SMK, z nich je mnoho voličov slovenskej národnosti, ktorí ani neovládajú menšinový jazyk). Počet obyvateľov maďarskej menšiny na Slovensku je štyristošesťdesiattisíc. Ako vidno, je to pomerne vysoká podpora voličov.

■ NÁSTROJE PROPAGANDY

Jednou z príčin spúšťania propagandy, postupného napĺňania autonómie a impulzov na budovanie maďarského sebavedomia je aj tolerantná národnostná politika štátu, nevedomosť a nezáujem obyvateľov a voličov o situáciu na slovenskom juhu. Autonomista, predseda SMK a „neistý“ slovenský štátny občan požíva v Trnavskom samosprávnom kraji (TSK) takú veľkú dôveru, že ho tamojší poslanci zvolili za podpredsedu TSK. Nikto z poslancov za „slovenské“ politické strany a nezávislých poslancov, tvoriacich väčšinu v krajskom zastupiteľstve, nehlasoval proti návrhu na podpredsedu tohto autonomistu, až na piatich poslancov, ktorí sa hlasovania zdržali. Takéto hazardovanie s kompetenciami krajskej samosprávy pre potenciálnych cudzích štátnych príslušníkov, šíriacich autonómiu, si nedovolia ani v Nitrianskom krajskom zastupiteľstve, kde je percento zastúpenia etnických strán a koalícií rovnaký ako v TSK, pričom v Nitrianskom kraji žije najväčší počet príslušníkov maďarskej menšiny. Podobne v Košickom kraji sa stal podpredsedom politik organizovaný v SMK, za zvolenie ktorého hlasovala aj väčšina poslancov za SMER-SD. Bežným javom je, že na komunálnej a krajskej úrovni kooperujú s menšinovými stranami, okrem Slovenskej národnej strany, všetky väčšie (parlamentné) politické strany. Na výsledku tohto trendu sa podieľajú rovnako politické strany, ako aj voliči.

Ďalším spúšťačom šírenia autonómnej politiky je naše prijímanie nielen nanútenej, ale aj spornej terminológie menšinových politikov. Menšina už nechce byť menšia časť celku, ale komunita, menšinový jazyk už nesmie byť „menší“, ale regionálny, dvojjazyčné názvy obcí, menšinových politických strán, národnostných škôl, ulíc na slovenskom juhu majú platiť iba pre štátny jazyk. Pritom opačne to funguje dokonale. Dodnes sa na juhu Slovenska používa slovenčina ako strašiak, ktorý, napočudovanie, u maďarských spoluobčanov účinkuje. Ide teda o dlhodobú generačnú fixáciu averzie voči slovenčine. Rizikové je aj používanie termínu južné Slovensko, pretože akási etnická skupina ho zneužila pre svoje autonómne ciele a chce ho silou-mocou zadefinovať ako právny termín pre názov autonómie Južné Slovensko, pravdaže s ďalšími symbolmi – zástavou, erbom, hymnou.

Je naivné a krátkozraké myslieť si, že takáto podpora politikov a voličov nesúvisí s dobre naplánovanou a organizovanou autonomistickou propagandou. Naopak, ráta s účasťou týchto figúrok.

■ SEBAVEDOMÝ POSTOJ

Vznik a šírenie diskusie o autonómii je prvým krokom k nej. Ak diskusia nevznikne, nevytvorí sa priestor na jej presadzovanie. Napokon, ani niet o čom diskutovať, ani o podrobnostiach akéhosi šialeného iredentistického plánu. Výmena názorov má prebiehať medzi príslušníkmi štátotvorného národa najmä vo vedeckej obci, na politickej úrovni a o súčasnom právnom postavení Slovákov na slovenskom juhu a statuse štátneho jazyka.

Paralelu vzniku podobnej situácie, o akú sa dnes postarali opäť menšinoví politici, môžeme nájsť vo formovaní prvej Dzurindovej vlády v roku 1998, keď bola ešte v prvých štádiách rokovania o zložení vlády neprijateľná účasť SMK vo vláde. Napriek tomu sa etnická strana po ďalších rokovaniach stala po prvýkrát členom vlády, súčasťou a ovplyvňujúcim faktorom pri rozhodovaní o politickom smerovaní Slovenska.

Maďarská karta neexistuje, jestvuje iba zákon, rovnaké povinnosti pre všetkých občanov štátu a suverénny postoj orgánov štátu. Preto záleží na národnom sebavedomí občanov a aj voličov v najbližších parlamentných voľbách.

Na južnom Slovensku pribudlo za dve desaťročia šesťsto pamätníkov pripomínajúcich maďarské dejiny.

RECENZIA

„Dejiny píšu tí, ktorí vešajú hrdinov.“

(William Wallace)

Dnes by sme vám chceli dať do pozornosti knihu Koho majú bohovia radi, umiera mladý... Jej autorom je dlhoročný vojenský lekár Pavol Vencel, rodák zo Žbiniec pri Michalovciach (1932), ktorý sa ako medicínsky odborník stal známy doma i v zahraničí, ba možno povedať, že patril k lekárskej špičke. Pôsobil ako lekár vo Vojenskej nemocnici v Bratislave, aj ako primár jej interného oddelenia. Niekoľko rokov pracoval ako hlavný lekár čsl. vojsk v Líbyi, tiež ako osobný lekár líbyjského vodcu Muammara al-Kaddáfího. Dosiahol vojenskú hodnosť plukovníka vo výslužbe. Napísal vyše dvesto lekárskych publikácií doma i v zahraničí a štrnásť kníh.

Za Štefánikovu pitvu – zázračná kariéra

Koho majú bohovia radi...

Martin LACKO

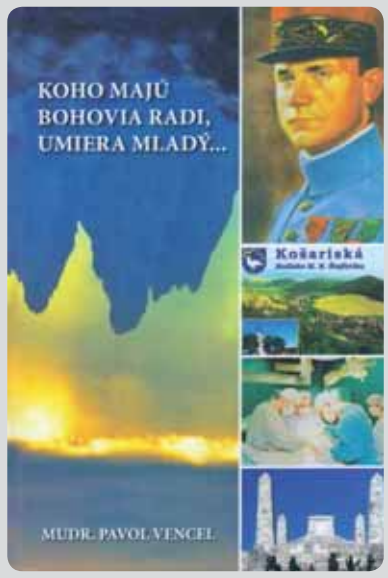

Vyše päťstostranová kniha s poetickým názvom Koho majú bohovia radi, umiera mladý..., prináša nezvyčajný lekársky pohľad na osobu i celú kauzu generála M. R. Štefánika, ktorú – ako píše autor – sprevádza viac neobjasnených otázok. Po celý svoj nenaplnený život mal Štefánik totiž zdravotné ťažkosti. Zoznam jeho chorôb a zdravotných problémov je nadmieru bohatý. Kým o jeho štúdiách či odbojovej činnosti je veľa podkladov, o zdravom stave len poskromne (s. 53). Chorobopis sa stratil. Je však zrejmé, že trpel žalúdočnými vredmi, depresiami, mal nezhubný nádor, prekonal zápal slepého čreva... Na operácie, skrátka, nemal čas (s. 324). stav vážne narušený, pripomína Vencel.

■ *POCHYBNÁ PITVA*

Za jadro knihy však možno pokladať autorovo spochybnenie roly českého vojenského lekára, neskôr profesora Jana Kabelíka (1891 – 1977), ktorý mal Štefánikovo telo pitvať. Na základe najrôznejších dokumentov túto, možno povedať kľúčovú udalosť jeho kariéry Vencel kriticky skúma. Navyše sa s Kabelíkom osobne poznal. Ten sa o svojej úlohe pri pitve nevyjadroval, a ak, tak iba citoval dobovú tlač, čím svoju rolu zahmlieval.

Na základe svojho odborného výskumu Vencel vyvrátil oficiálnu štátnu rozprávku o vyšetrovaní Štefánikovej smrti. Ukázal, že Kabelíka do čsl. armády prijali až 15. mája 1919, týždeň po oficiálnom dátume pitvy (8. 5. 1919), ba vojenskú prísahu zložil až v júni. Logicky teda nemohol byť príslušníkom Divíznej nemocnice v Bratislave a z pozície jej prosektora (lekárskeho špecialistu na pitvy – pozn. aut.) nemohol teda pitvať! Rovnako Kabelík nefiguroval ani v nijakom zozname vtedajších vojenských a civilných zamestnancov Posádkovej nemocnice v Bratislave (s. 269). Ba ani v zoznamoch lekárov, ktorí v tom čase pracovali v iných zdravotníckych zariadeniach na Slovensku. Pitvu teda zverili človekovi, ktorý v jej čase nebol vojenským lekárom, mal len dvadsaťosem rokov, bol neznámy a málo erudovaný. Prečo? „Zostáva to pre mňa nezodpovedanou veľkou záhadou,“ odpovedá si Vencel. „Stálo ma to veľa času i námahy, aby som to objasnil. Žiaľbohu, márne!“ (s. 293)

■ *MEDICÍNSKA HANBA*

Vencel aj protokoly o pitve označil za hanbu, za čosi neuveriteľné, keďže boli podpísané Kabelíkovou manželkou (!) Okrem Kabelíka bol pod oficiálnym protokolom o obhliadke mŕtveho podpísaný aj ppor. Alois Vitovský, ktorý bol síce zamestnanom nemocnice, lenže prednostom jej zubného (!) oddelenia... Pritom priamo v Posádkovej nemocnici boli k dispozícii vynikajúci odborníci. „Interesantné je, že obhliadku vykonal zubný lekár namiesto veliteľa nemocnice, jeho zástupcu alebo inej kompetentnejšej osoby. Aj z toho vidieť, aká dôležitosť sa osobe generála prikladala, resp. či si to niekto prial, aby celá ‚inscenácia‘ ... prebehla podľa nepodarenej réžie.“ (s. 294)

Nie menej interesantné je ďalšie dianie po „úspešnej“ pitve: Kabelíka povýšili na šéfa prosektúry, aj keď také oddelenie v tom čase v Posádkovej nemocnici nejestvovalo. Skrátka, „o jeho zadelení do Posádkovej nemocnice rozhodol niekto iný, ktorý mal na tom záujem. (...) Pitvať gen. Štefánika NIEKTO Kabelíka poveril. Dôvody sa nikdy nedozvieme“. (s. 304) Jeho neskoršie životopisy tak boli doplnené o pochybné či vyslovene nepravdivé údaje. Kľúčom k vysvetleniu celého prípadu však bude asi veta z jedného z takýchto životopisov, že totiž „prováděl pitvu M. R. Štefánika a jeho společníků, dokázal, že zemřeli při letecké nehodě ve Vajnorech“. (s. 306) Teda naplnenie (politického?) zadania o „nehode?“ – môže sa logicky spýtať aj čitateľ.

■ *KOMPLOT ČI ZOSTRELENIE?*

Vencel na inom mieste v knihe píše, že vraj „zosnovať komplot havárie bolo vylúčené“ (s. 386), ba vylučuje aj zostrelenie, dokonca so „stopercentnou istotou“ (s. 443). Súčasne však rozoberá hlboké konflikty iniciátora čsl. odboja M. R. Štefánika s Edvardom Benešom, ktorého verejne nazval nečestným človekom (s. 386). Nešlo tu len o konflikt dvoch politikov, ale aj rozpor charakterových vlastností: intrigána a majstra zákulisných ťahov Beneša s nositeľom najvyššieho srbského vyznamenania za chrabrosť, s „hrdým a prísnym generálom, ktorý sa priamo díval každému do očí“. (s. 81)

Za pozornosť určite stojí, že už krátko po „úspešnej pitve“ urobil Kabelík raketovú kariéru: v roku 1921 sa habilitoval na docenta a o rok na to ho vymenovali za profesora (ako tridsaťjedenročného – pozn. aut.). „Takú ohromujúcu kariéru neurobili ani lekári v légiách,“ poznamenáva Vencel (s. 312).

V súvislosti so Štefánikom zohral Kabelík o polstoročie neskôr ešte jednu neférovú hru. V roku 1968, keď povolili stavidlá cenzúry a ľudia – úplne prirodzene – hltali aj bulvárne informácie, práve on spojil Štefánika so slobodomurármi (s. 249), odkiaľ sa obvinenie rozšírilo. Vrcholom však bolo, že Štefánikovo meno sa v slobodomurárskych zoznamoch nenašlo, no Kabelíkovo áno (s. 181, 259).

Každodenný vojenský chlebík – stravovanie vo Veľkej vojne 1914 – 1918

Keď vojakom na frontoch velil hlad a kašovar

Vojtech KÁRPÁTY – Foto: archív autora

Začiatkom roku 1915, teda presne pred sto rokmi, už mali vojaci na všetkých frontoch prvej svetovej vojny svoje prvé frontové Vianoce za sebou. Osobitné prídely sa pomaly, ale isto míňali a stravovanie bojujúcich vojsk sa stávalo jednou z kľúčových strategických otázok, ktoré priamo súviseli s bojovou morálkou.

Obsluha poľnej kuchyne pripravuje „mináž" pre bojujúcich vojakov.

Nepravidelný prídel základných potravín a ich obmedzená distribúcia bojujúcim vojenským jednotkám i vojakom v zázemí nezriedka spôsobovali miestne, lokálne i teritoriálne rozsiahlejšie nepokoje, ktoré prerástli do otvorených vzbúr, ktoré sa často končili rebéliami a drancovaním. Aj keď príčiny týchto udalostí boli veľmi prozaické, neskoršie totalitné režimy ich rady zahŕňali do svojich legendárnych výkladov dejín a dávali im ideologický rozmer.

Neoddeliteľnou súčasťou slovenských vojenských dejín prvej polovice minulého storočia je účasť Slovákov na formovaní a účinkovaní prvého česko-slovenského zahraničného odboja v cárskom a neskôr v sovietskom Rusku. Podľa neskorších štatistík, vypracovaných v prvej polovici tridsiatych rokov minulého storočia, bolo v československých légiách v Rusku do roku 1919 – teda do ich transportu z východnej Sibíri – 5 104 Slovákov, čo predstavovalo 7,2 percenta z celkového početného stavu. V roku 1914 boli v légiách iba piati Slováci; najviac ich medzi česko-slovenských dobrovoľníkov vstúpilo v roku 1919 – až 3 393!

■ SPARŤANSKÁ STRAVA

Jedálny lístok legionárov v Rusku bol prostý, jednoduchý a až na malé obmeny takmer rovnaký. Na raňajky dostávali teplú vodu, ktorou si mohli zaliať dva gramy čaju, a k tomu na osladenie dve až tri kocky cukru. Obed tvorilo väčšinou trištvrte litra polievky z hovädzieho mäsa, ktorú kuchári dochucovali kyslou kapustou, zemiakmi a zahusťovali väčšinou krúpami a vo výnimočnejších prípadoch i ryžou. Na prilepšenie bola podľa uváženia hospodára zodpovedného za výdaj proviantu jedna polievková naberačka pšeničnej kaše, omastená slnečnicovým olejom. Pšenica sa však rýchlo kazila a plesnivela. Večera kopírovala raňajky – liter čierneho čaju s dvoma kockami cukru. Táto menáž sa opakovala s každodennou železnou pravidelnosťou a denne ju dopĺňala kilogramová dávka chleba, ktorá sa v prípade dlhšieho pochodu alebo izolovaného bojového nasadenia zamenila za štyristogramovú dennú dávku suchárov. Tie boli súčasťou tzv. záložnej dávky.

■ BOJ SO SUCHÁRMI

Armádne sucháre sa delili na drobné a tabuľkové. Prvé mali príjemne sladkú chuť, boli výraznejšie korenené a mäkšie ako tabuľkové. Tabuľkové voňali po pridanej rasci a ak ich vojak nenamáčal do kávy alebo čaju, musel mať na jeho požutie skutočne dobré zuby.

Sucháre boli teda určené do bojových akcií, a preto ich proviantné sklady vždy museli mať dostatočnú zásobu. Sucháre, ako prezrádza aj ich názov, sa nepiekli, ale sušili. Výroba (ručná alebo na strojoch s ručným pohonom) vojenských suchárov bola veľmi namáhavá, pretože sa pracovalo s mimoriadne tvrdým cestom s minimálnym obsahom vody, aby sa produkt rýchlejšie usušil. Česko-slovenská armáda neskôr upravila receptúru výroby drobných suchárov a viacerí starí legionárski bojovníci sa o nich vyjadrovali, že iba podporujú chuť na maškrtenie. Ministerstvo obrany sa však obhajovalo, že iba chcelo urobiť sucháre pre vojakov chutnejšie, lahodnejšie, a teda i konzumne príťažlivejšie.

A aký bol ten recept? K metráku pšeničnej múky č. 1 sa pridalo dvanásť kilogramov zemiakovej múky (z ktorej sa mimochodom vyrába najjemnejšie pečivo), dvanásť kilogramov cukru a korenie, okrem iného i tzv. cudzokrajné – ako povedzme škorica, kardamóm a klinčeky.

Výroba vojenských suchárov bola vcelku jednoduchá. Z metráka múky sa odobralo pätnásť kilogramov a zmiešalo sa s vodou, korením a kvasnicami. Zmes sa nechala kysnúť asi pol hodiny a do miešacieho stroja sa pridala zvyšná pšeničná a zemiaková múka, soľ rozpustená vo vode a korenie. Cesto sa nechalo trištvrte hodiny kvasiť v kadiach a stroj z neho vytvaroval asi osem kilogramov ťažké hranoly, ktoré sa dali do lisu, aby z nich vytlačil zvyšný vzduch. Masa sa potom sa vyváľala a nakrájala na pásy. Surový vojenský suchár sa nechal asi desať minút v komore a sušil sa vo vyhriatej peci, kým nenadobudol rovnomernú svetlohnedú farbu. Vysušené sucháre sa museli do dvadsiatich hodín rozlámať a ponechať ďalších desať až štrnásť dní doschnúť vo vzdušnej miestnosti a následne sa balili do plátenných vreciek alebo drevených debničiek.

■ POVESTNÝ KOMISÁR

Keď sme už pri otázke vojenského pečiva, nemôžeme obísť všeobecne známy komisár (komisárik), ktorý bol vo vojenskom žargóne označovaný aj ako tehla či betón. Tieto pomenovania slúžili na označenie armádneho chleba, ktorý poskytoval vojenský erár na základe príslušných vojenských noriem.

Jeho pomenovanie sa odvíjalo od latinského comittere, čo v preklade znamená niekomu niečo odložiť, uložiť do úschovy. Z tohto slovného základu sa na prelome stredoveku a novoveku vyvinul pojem pre nariadenie civilnému obyvateľstvu poskytovať potrebné prostriedky a komodity na výživu ubytovaného vojska. Byť v komisii znamenalo toľko, ako byť v zaopatrení vojenskej vrchnosti.

Oproti civilnému chlebu, ktorý si pekári upravovali a zlepšovali podľa svojho gusta a individuálnych receptúr, bol komisár v celej armáde všade rovnaký. Na vybrané suroviny, prípravu, výrobné postupy, ale i na vzhľad, chuť, hmotnosť a kvalitu existovalo hneď niekoľko osobitných služobných predpisov. Denná dávka vojenského chleba v čase mieru musela mať hmotnosť 840 gramov a vo vojne 700 gramov; mal byť zo žitnej múky, ale počas letných horúčav mohol obsahovať dve tretiny žitnej múky a jednu tretinu pšeničnej múky. Mal tvar veky a vážil 1 400 gramov a trvanlivejší chlieb z hustejšieho cesta s tvrdšou kôrkou mohol vážiť iba 1 340 gramov. Z jedného metráka múky sa muselo podľa predpisov brannej moci vyrobiť stojeden vekových bochníkov a v čase vojny až dvesto bochníkov, každý s hmotnosťou sedemsto gramov.

Na sto kilogramov múky pripadol kilogram soli, ktorý v čase vojny doplnili o pol kila rasce. V čase mieru bolo použitie rasce do vojenského chleba podmienené súhlasom ministerstva vojny. Primárnym kritériom na prevzatie chleba do vojenských zásob bolo, aby sa pri krájaní nelepil na nôž, nebol plesnivý a nemal nafúknutú kôrku, teda aby nebol prepečený a po oškrabaní pripálenej vrstvy nenastal výrazný úbytok jeho predpísanej hmotnosti.

Chlieb patril medzi základné požitky vojaka. Tie sa ešte skladali z ďalších piatich súčastí, ktoré predstavovali žold, strava (mimo chleba), ubytovanie, ošatenie a tabak. V tejto súvislosti je zaujímavý fakt, že podľa vojenských predpisov nebol chlieb zaradený do kategórie stravy, ktorá v sebe zahŕňala všetky vojenské potravinové články, označované súhrnným pojmom mináž (menage).

■ VZÁCNE FAJČIVO

Apropo – prídel tabaku. Táto prídelová vojenská komodita bola pre československých legionárov vzácnosťou. Svedectvo o tom zanechal aj tragicky zosnulý plukovník Švec vo svojom denníku a vyjadruje situáciu v zásobovaní čs. zahraničného vojska tabakom.

„Najväčšiu biedu som mal vtedy s fajčivom, prehľadával som všetky vrecká, aby som z posledných zvyškov tabaku, roztrúsených vo vreckách s prachom, ušúľal poslednú cigaretu. nemal som peňazí, ani fajčiva. Lovil som tak obláčiky dymu, vychádzajúceho z horiacich cigariet kamarátov a snažil som sa uspokojiť podráždené priedušky. Bola to vtedy bieda!"

V takýchto pomeroch žili česko-slovenskí dobrovoľníci v Rusku v prvých dvoch rokoch. Žold sa usilovali zameniť, kde len mohli, za hocijaké prilepšenie stravy, ktoré by akýmkoľvek spôsobom pripomínalo domov. Ako hovorí jeden z legionárskych pamätníkov Josef Čtvrtník: „O našej dobrej chuti do jedla mohla by rozprávať i kaviareň U české koruny na Funduklejevskej ulici v Kyjeve, kde sme so zbožnými pocitmi utrácali posledné groše za kávičku a labužnícky pojedali naše buchtičky s tvarohom."

■ PÔŽITOK Z KÁVY

Zastavme sa ešte pri inom vojenskom prilepšení, akým bola káva. V čase vojny bola súčasťou už spomenutej etapnej porcie. V čase mieru išlo o sanitný prídavok vojenskej výživy. Vojsko väčšinou nakupovalo nepraženú kávu strednej kvality a káva lepšej a drahšej sorty sa do vojenských skladov dostávala iba prostredníctvom nútenej rekvirácie. Praženú a mletú kávu armáda nenakupovala, pretože mala dlhodobé skúsenosti s jej falšovaním a primiešavaním rozličných prísad dodávateľmi a obchodníkmi. V praženej káve sa často nachádzali žalude, pražená múka, mletý starý chlieb. Osobitne podvodnícke bolo pridávanie cuprum subaceticum, teda medenky, s cieľom znásobiť hmotnosť predávanej kávy. Armáda nakupovala vo väčšom množstve kávové náhrady, predovšetkým figovú kávu, kávu z jačmenného sladu, dodávanú v jutových vreciach, no najmä meltu – cigóriu, dodávanú v sudoch z mäkkého dreva, ktorá sa stala trvalejšou náhradou kávy počas vojnového obdobia prvej polovice 20. storočia nielen pre vojenské osoby, ale aj pre civilistov.

Cigória predstavovala snahy nahradiť kávu. Pripravovala sa z pražených koreňov čakanky obyčajnej. Aj keď viacerí zdravovední autori ľudových príručiek varovali pred takýmito náhradami a vyzývali obyvateľstvo na kúpu kávy iba v podobe nemletých zŕn, cena vždy rozhodovala, a tak sa u ľudí pravidelne užívajúcich tento kávový surogát objavovali zdravotné komplikácie – pálenie záhy, trasenie končatín, slabosť, nechutenstvo i žalúdočné kŕče.

Denná vojnová dávka kávy pre jedného radového vojaka na raňajky bola stanovená na päť až desať gramov v čase mieru, dvanásť gramov počas pevnostnej a pozičnej vojny a dvadsaťpäť gramov počas nasadenia vojsk v priamych frontových bojoch.

■ ČO DAL SKLAD

Aj v nasledujúcich mesiacoch rokov 1916 – 1918 rozhodovali o jedálnom lístku čs. legionárov zásoby ruských proviantných skladov. Na zloženie a prípravu stravy nemali rotní proviantu nijaký vplyv, pretože ústredná správa vydávala vybrané a vážené potravinové články priamo kuchárom, či ako im hovorili Rusi „kašovarom". A tak sa našim legionárom vydávala znovu monotónna a predpisová strava, ktorej hlavnou časťou boli mäsové prídely zložené zo 409 gramov čerstvého mäsa alebo z 306-gramovej mäsovej konzervy. Predpis stanovil prídel kilogramu krúp, no namiesto nich dostávali vojaci pohánku, proso, zriedkavejšie ryžu alebo zo strukovín najmä hrach.

Strava sa pripravovala v poľných kuchyniach, ktorých začiatok siaha do predposlednej dekády 19. storočia. Pokusy s kuchyňou, ktorá by priebežne varila jedlo počas pochodu alebo priamo vo vojenských zákopoch a na frontových pozíciách, začali jednotlivé armády robiť ešte na prelome 18. a 19. storočia. Naozaj funkčné mobilné vojenské kuchyne sa objavili v ruskej cárskej armáde a úspešne ich použili už počas rusko-tureckej vojny, aj keď zatiaľ ešte iba ako súčasť sanitného zariadenia. Ako vyslovene armádne zariadenie sa poľná kuchyňa objavila až na cárskych armádnych manévroch v roku 1898 a v cárskej armáde sa všeobecne použili v roku 1904 počas rusko-japonskej vojny. V rakúsko-uhorskej armáde sa poľné kuchyne objavili po prvý raz na cisársko-kráľovských poľných manévroch v roku 1906.

Vojenská poľná pekáreň pri práci

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

Vážení čitatelia, ak ste pozorne čítali tento článok, nebude pre vás problém odpovedať na súťažnú otázku:

Koľko Slovákov bolo v radoch československých légií v Rusku do ich transportu z východnej Sibíri?

Svoje odpovede posielajte písomnou formou do 20. januára 2015 na redakčnú adresu: **P. Mudroňa 1, 036 01 Martin** administrátorke redakcie Ľubici Rišiaňovej s výrazným označením Čitateľská súťaž, alebo elektronicky na mailovú adresu:

snnredakcia@matica.sk

Troch čitateľov za správne odpovede odmeníme hodnotnými knihami vydavateľstva Neografia. Mená šťastných výhercov oznámime v SNN č. 5 (5. februára) na str. 12.

Ako sme v roku 2014 vnímali či nevnímali slovenskú kultúru

Na kultúrnom fronte je ticho

Alexander GOCZ – Foto: archív SNN

Ak by sme chceli komplexne zhodnotiť uplynulý rok z hľadiska kultúry, našlo by sa iste množstvo počinov, ktoré sa výrazne zapíšu do slovenskej kultúrnej mapy. Knihy, predstavenia, výstavy či akcie najrôznejšieho druhu. Ak však budeme rok 2014 vnímať v kontexte štvrťstoročia od novembra 1989, tak si možno povieme okrídlenú frázu: Nebolo to zlé, mohlo to byť aj horšie...

Vladimír Kompánek – Zimná krajina

Dostavba skutočne ojedinelej galérie Danubiana, Dni slovenskej literatúry v októbri či septembrové otvorenie Domu umenia – Kunsthalle, jubilejný šesťdesiaty ročník Folklórneho festivalu Východná, prípadne karavána letných hudobných festivalov, občas aj s účasťou politickej elity. Zdá sa, že kultúra predsa len prežíva a občas sa jej tvorcovia pomknú k mimoriadnemu výkonu. Je to však skutočne také bezproblémovo kontinuálne?

■ OČAKÁVANIA A REALITA

Tvorcovia a kultúrna obec ako keby ešte úplne nestrávili rozpaky nad takzvane najväčšou kultúrnou udalosťou roku 2013, teda nad Košicami ako Hlavným mestom európskej kultúry, ktorá sa azda najpriliehavejšie dá nazvať „nevyužitou šancou“, a nič na tom nezmenia ani drevenice na streche paneláka čo by avantgardný výtvarný počin. Počas celého roka 2014 mal umelecky orientovaný našinec pocit akéhosi vytriezvievania z prehnaných ambícií. Už len také financovanie kultúry. Zo strany MK SR k nijakým zásadným zmenám nedošlo, štatút umelca, teda právny predpis upravujúci daňové a sociálne náležitosti tvorivých ľudí, je ešte stále v nedohľadne a jediné, o čom vieme s istotou povedať, že sa vykonalo, je zníženie financií na kultúru zo štátneho rozpočtu o niekoľko percent. Už asi piate za posledných desať rokov.

■ TICHÉ STRATY

Umelecké profesijné organizácie tiež nebudú spomínať na uplynulý rok práve v najlepšom. Spisovatelia definitívne prišli o svoje priestory na bratislavskej Laurinskej ulici a Syndikát novinárov o svoju lukratívnu budovu v centre mesta. Ostatne, týmto témam sme sa v SNN venovali po celý uplynulý rok. Nepomohlo. Budmerický kaštieľ sa síce začal rekonštruovať, bohvieprečo až na sklonku roka, teda nie v práve v najvhodnejšom čase pre stavbárske práce, ale jeho osud je stále nejasný. V dobrom scenári by sa z neho mal stať priestor pre všetkých umelcov, vrátane zahraničných rezidenčných pobytov, v zlom scenári sa zrekonštruovaný kaštieľ jednoducho nenápadne predá vhodnému záujemcovi. Spočítané a vydelené: umelecké spolky, združenia a zoskupenia pomaly, ale iste atrofovali do stavu, keď už prakticky verejnosť o nich nevie, a takú majú aj spoločenskú vážnosť. Prakticky k nijakému celospoločenskému problému od korupcie po udalosti na Ukrajine nezaujali žiadne stanovisko. Jednotlivci si strážia svoje kontakty na grantové komisie a nastupujúca generácia tvorivých ľudí sa ocitá vo vákuu, o generačnej spojitosti ani nevraviac.

■ VEREJNOPRÁVNE ROZPAKY

Keď z iniciatívy Slovenských národných novín a Matice slovenskej prebehol v januári minulého roku okrúhly stôl venovaný verejnoprávnym médiám, bola to jediná, v danom roku a na danú tému aj posledná aktivita, na ktorej chceli organizátori otvoriť otázky verejnoprávnosti a jej zástoja v národnej kultúre na Slovensku. Pravda je taká, že RTVS ide logickým „samopohybom“ smerom ku komerčnosti a už ani formálne nedeklaruje ochotu spolupracovať so spoločenskými organizáciami a s umeleckými subjektmi, ktorým leží na srdci naša kultúra. Otázka zastúpenia pôvodnej slovenskej hudby vo vysielaní nielen verejnoprávneho, ale aj komerčných rádií bola tichučko zametená pod stôl a prax nakupovania takzvaných „hotových formátov“ od zahraničných agentúr naďalej prekvitá, ako keby u nás nebolo dosť zdatných scenáristov a dramaturgov. Verejnoprávne médium RTVS sa skrátka drží hesla, že kým komerčné médiá stále hlbšie upadajú do slaboduchých „reality šou“ a nekonečných gýčovitých seriálov, tak aj tá troška umenia musí našincovi stačiť.

■ MÉDIÁ SÚ TOVAR

Pomerne značný rozruch vyvolal na našej mediálnej scéne avizovaný vstup finančnej skupiny Penta do denníka Sme. Paradoxne najväčší liberálny obhajca trhových princípov sa naraz otočil o stoosemdesiat stupňov a začal niečo zmätené hovoriť o slobode tlače. To, že si jednotlivé finančné skupiny a oligarchovia za posledné dva roky už v podstate celú slovenskú mediálnu scénu, vrátane distribúcie, rozparcelovali, zaniklo potichu v horekovaní nad pomyselnou slobodou slova. V konečnom dôsledku sa vlastne nič nestalo a bežný čitateľ, poslucháč či divák nijaké prevratné zmeny kurzu nepostrehol. Demagogicko-kritický postoj napríklad voči Rusku ostal, rovnako ako bulvarizácia a prenechávanie priestoru rôznym „vyvoleným“, ktorí napospol nemajú kladný vzťah k Slovensku. O čo vlastne novým i staronovým vlastníkom médií išlo, sa dozvieme o rok pri voľbách. Ak budú šikovní ani to nie.

Kultúra je na Slovensku zrejme v súlade s nadpisom tohto článku – ticho podriemkava a zrejme čaká na princa, ktorý by ju odklial zo zimného spánku. Ale to môže trvať tak dlho, že resuscitácia, na ktorú všetci čakáme, už nebude možná.

Zlatinky dát, dejov a spomienok

Emil BENČÍK: Zlatno v náručí hôr, ForPress, vytlačili Nitrianske tlačiarne, s. r. o., 2013

KNIHA TÝŽDŇA

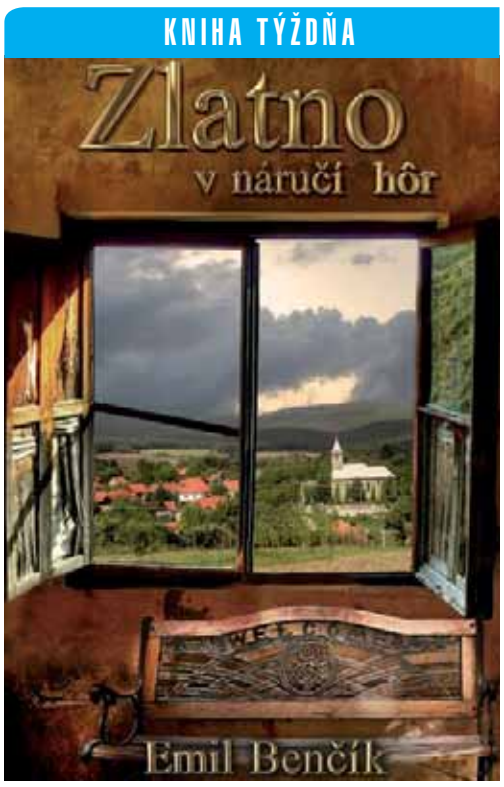

Publikáciu po niekoľkoročnej príprave a štúdiu materiálov napísal pedagóg, novinár, publicista, spisovateľ, dlhoročný redaktor aj šéfredaktor Slovenského rozhlasu Emil Benčík, rodák zo Zlatna. Obec so zaujímavými a neraz i s dramatickými dejinami leží na južnej strane Tribečských hôr v kotline obkolesenej zo všetkých strán horami pod Javorovým vrchom a Čiernym hradom, z ktorého stojí už iba jeden múr...

Prvá písomná zmienka o Zlatne je v Zoborskej listine z roku 1156, kde sa uvádza pod menom Zalatinc. Kedysi sa v tunajších potokoch naozaj ryžovalo zlato. Po ňom má obec meno. Gróf Jozef Jesenský v rokoch 1820 – 1825 dal vysadiť v katastri obce dvadsaťtisíc ovocných stromov, čím založil najväčší ovocný sad v Rakúsko-Uhorsku i strednej Európe. Ovocie sa odtiaľ vyvážalo do okolitých krajín. Za druhej svetovej vojny bolo Zlatno v povstaní akousi partizánskou republikou. Pred Vianocami večer 22. decembra 1944 zasiahnuté nemeckou paľbou tu havarovali dve sovietske lietadlá, ktoré sa zrútili južne od obce na Dvanástej table. Zahynuli jedenásti letci a členovia ich posádok. Udalosť pripomína pomník. Po výbuchoch núdzovo zhodených bômb, ktoré spadli na obec, zahynulo tiež jedenásť občanov Zlatna. Z tejto neveľkej obce, kde v súčasnosti žije len niečo vyše dvesto obyvateľov, pochádzajú i dvaja známi vedci, univerzitní profesori – geograf Michal Lukniš a hydrogeograf Michal Zaťko.

Autor knihy sa v monografii neobmedzuje iba na historické deje a udalosti obce, ale približuje aj históriu nitrianskeho a požitavského regiónu, ktorého je Zlatno súčasťou.

Vincent MOZDÍK

NEKROLÓG

Na stole horí sviečka. Po tieto dni ma jej odhárajúci knôt spája v spomienkach so zosnulými priateľmi akosi pričasto... Aj so sochárom Arpádom Račkom, s ktorým sme v minulých rokoch boli na viacerých výtvarných plenéroch. Lebo rád mal aj štetce. Portréty nielen modeloval, ale ich aj dobre maľoval. A krajinárske motívy bral ako relax i ďalšiu výzvu, s ktorou sa statočne pasoval „na staré kolena“, aj keď vynikajúcu kresbu mal odjakživa.

ARPÁD RAČKO (1930 – 2014)

Autor Maratónca dobehol do cieľa

Na tvorivom pobyte v Lipanoch si vybral jednu z mojich koláží, visí v jeho košickom ateliéri – on mi venoval veľa svojho času naplneného životnou empíriou, poznal som detailne jeho nevšedný životný príbeh – až literárne osudy – ktoré prerozprával v Návratoch Arpáda Račka kolega Ján Čomaj. Tiež som bol viackrát pri ich tvorivých seansách, keď pre budúcnosť (sem-tam aj pri kalíšku gruziňáka) vyvolávali sochárovu minulosť...

Umelcova prítomnosť sa uzavrela hneď skraja roka, v ktorom by oslávil osemdesiatpäťku... Ale už na Vianoce prorokoval, že budú posledné. Gradujúca choroba mu vzala dych. Dobehol na koniec svojej životnej trate. Obohacujúci človek. Rešpektovaný tvorca, uznávaný autor desiatok hodnotných plastík i monumentov, národný umelec – dobrý sochár! Kto by pochyboval, nech si pripomenie slová prof. Jozefa Kostku: „Ak sochár vytvorí čo i len jedinú dobrú sochu, ktorá prežije generácie a má im čo povedať, urobil veľa.“ Arpád Račko poznačil Košice svojím Maratóncom, ale sôch, s ktorými môže odísť do večnosti zvolaním: Zvíťazili sme!, je v metropole východu – a nielen tam – viac.

Emil SEMANCO Foto: autor

HUMORESKA

U nás na Slovensku je reklám, až oči jarabejú!

Minule som si prečítal článok istého zaslúžilého pána architekta. Konštatoval, že Slovensko, a špeciálne Bratislava, trpí na enormné množstvo reklamných plôch. Hovorí sa tomu aj bilbordy a našinec si ich užije najmä pred voľbami, či už sú komunálne alebo parlamentné. Aby v čase medzi voľbami nebol ukrátený o vizuálny pôžitok, tak sa mu na velikánskych plagátoch pripomínajú rôzne firmy, banky a poisťovne, až oči jarabejú. V porovnaní so susedmi sme na tom podľa spomínaného odborníka suverénne najhoršie a dotyčný expert použil dokonca odborný termín „vizuálny smog“. Z toho klasického smogu môžete kašľať, prípadne nadobudnúť nejakú tú fajnovú bronchitídu či astmu, z toho vizuálneho smogu vám pravdepodobne začne šibať.

Skúste si v našom hlavnom meste len tak z roztopaše nasadnúť do auta a hodiť si to cez most Apollo na diaľnicu. Zároveň sa rozhodnete všimnúť si pozorne každú reklamu z toho hustého lesa pútačov, čo sa tiahne okolo cesty. S najväčšou pravdepodobnosťou havarujete ešte na Bajkalskej ulici, a ak sa vám podarí úspešne absolvovať cestu až po diaľnicu, budete sa ešte týždeň v noci celý spotený budiť a recitovať: „Tí najlepší idú za nami,“– „Oži v koži,“ prípadne: „Sladké pokušenie z raja.“

Minulú jeseň ma priateľ viezol z Popradu do krásavice na Dunaji. Mám tú cestu už takpovediac v genetickej výbave, len čoraz častejšie rýchlostné a diaľničné úseky ma vytrhávajú z nostalgických spomienok. Takže som zavelil, nech ideme radšej po klasických cestách. Ej veru, nesklamali ma! Po hodine jazdy a kochania sa na veľkoplošných výtvoroch rôznych reklamných majstrov aj učňov som dospel k názoru, že medzi Popradom a Žilinou je snom každého človeka mať doma plastové okná a plávajúcu podlahu. Bilbordy na tieto produkty suverénne viedli a každý druhý obsahoval aj patrične vyprsenú mladú devu v plavkách. Už som uvažoval, že by som dotyčné firmy zažaloval za klamlivú reklamu, keďže k plávajúcej podlahe mi dotyčnú žabku v bikinách nedodajú, ale potom som si povedal, že to nechám na feministky. Tie by sa mali v prvom rade starať o to, aby podľa ich slov „nebola žena vnímaná ako sexuálny objekt či dokonca predmet“. Mám však pocit, že si dotyčné feministické a „gender“ bojovníčky nechcú pohnevať mocný reklamný priemysel. Náhodou by prestali tiecť peniažky do ich rôznych mimovládnych a tretím sektorom posvätených organizácií. Ujo Soros a jeho kamaráti majú svoje notičky pekne napísané a kto spieva mimo svoj part, vyletí zo spevokolu, ani sa nenazdá. Jednoduchšie je bojovať za to, aby v školách boli napríklad záchody pre „tretie pohlavie“. Že neviete, čo to je? To nevedia ani dotyčné bojovníčky a bojovníci, ale nedajú pokoj, kým to nedosiahnu.

Marek DANKO

GLOSA

Odišiel skutočný rytier slova, reportér slovenského diania, milujúci vlastenec, oddaný matičiar, bojovník do posledného dychu – náš drahý priateľ Drahoš Machala.

Čo bytosť?/ Kedy znavená je,/ že smrť už nebolí,/ že s tichým srdcom/ krídla zloží/ a hľadá, hľadá pokoj Boží.

Jeho slovo neúnavne a nekompromisne bojovalo za Slovensko a Slovákov.

Rytier slova

Jeden z mála, ktorý stál na strane pravdy – tej našej slovenskej, akoby stále ťahajúcej za kratší povraz...Verný Zvrchovanosti na Donovaloch, projektant slovenskej štátnosti – rozvinul jej víziu aj ideu svätoplukovskej slávy v celej šírke svojho ducha a intelektu. Jeho srdce neúnavne milovalo: prihováral sa Slovákom súcim na slovo. Vo svojich „veterných topánkach" obchádzal mestá a mestečká, za ktorými najazdil tisícky kilometrov, aby vydal svedectvo o autochtónnosti slovenského národa a svojbytnosti, ako aj historickej opodstatnenosti Slovenskej republiky, aby vytvoril veľkolepý projekt Slovenskej vlastivedy.

Bol vždy pri tom, kde sa niečo dialo. Príťažlivou fabuláciou našej histórie mobilizoval verejnosť a matičiarov na Bratislavskom hrade – pri Svätoplukovi, pri Štúrovom súsoší, na Devíne, v Levoči, pri večnom vojakovi v Mojtíne. Dvíhal z prachu zabudnutia veľkých Slovákov, budoval im aj nám pamäť i náučné chodníky.

Povzbudzoval a súril, lebo bol zvrchovaný čas v boji proti vlastnému národnému bezvedomiu, nevedomosti, ľahostajnosti, malosti a tuposti. Veľkorysý ku svojim súputnikom, žičlivý k ich šľachetnosti a vedomostiam, tvrdý proti potmehúdom, záškodníkom a provokatérom. Priamy a statočný.

Odložil pero a odišiel do večnej vlasti. Žiaľ! Jeho miesto ostane prázdne. Povzbudivý a nezabudnuteľný je však jeho životný postoj neohrozeného bojovníka, ktorý až do konca písal svoje naliehavé posolstvo na stránkach Slovenských národných novín v rubrike O čom je reč – slova na čase.

Obdivuhodná sila vôle a viera v naše pokračovanie ho zaradila do radu našich veľkých a statočných. Príznačne sa uzavrel kruh jeho života práve prvého januára – na sviatok Slovenskej republiky a o dva dni na to aj na sviatok jeho mena. Česť jeho pamiatke! Odpočívaj v pokoji, drahý náš brat Drahoslav!

Ľudmila HREHORČÁKOVÁ

Vytrvalo pracoval v dielni slovenskej samostatnosti

Spomienky na reportéra Machalu

Ján SMOLEC – Foto: archív SNN

Vedel som o Drahošovej zákernej chorobe, sám mi o nej povedal. Telefonovali sme si aj po operácii. Iskierka nádeje ho neopúšťala. Preto som mu v novoročnej esemeske úprimne zaželal aj veľa šťastia a najmä zdravia. Niekoľko minút po odoslaní esemesky mi Drahošova milovaná Dášenka telefonicky s plačom oznámila, že Drahoš zomrel...

Historická snímka z rokovania Kongresu slovenskej inteligencie na Donovaloch v marci 1992 (zľava D. Machala, I. Kružliak a V. Mináč).

Šíky národne orientovaných slovenských novinárov opustil jeden z ich najaktívnejších členov. Jeho pravidelné, polemické, kritické články budú chýbať aj Slovenským národným novinám.

■ TRAJA V ŠÍKU

S Drahošom som sa zoznámil v bratislavskej redakcii matičného týždenníka. V Slovenských národných novinách (SNN) vtedy pracovali traja poprední, dovolím si povedať najoprednejší slovenskí novinári – Roman Kaliský, Peter Štrelinger a Drahoslav Machala.

Ako rehabilitovaný novinár po dvadsaťročnom novinárskom dištanci som v rovnako rehabilitovanom novinárovi Romanovi Kaliskom, ale aj v jeho mladších kolegoch Machalovi a Štrelingerovi nachádzal úžasnú vieru, silu a lásku k Slovensku. Zapojili sme sa spolu do služby pre slovenskú vlasť. Nič, čo sme si predsavzali, sa nezdalo predčasné. Matica slovenská a Slovenské národné noviny boli vtedy žriedlom národného intelektu, národnej aktivity. V tomto hniezde slovenskej samostatnosti sa zrodila idea štátnej slobody i rozzvučaných zvonov a vatier zvrchovanosti, lebo sme nechceli, aby sa štátna sloboda Slovenska prijímala mĺkvo a ticho. V redakcii matičných novín sa rodili predstavy a plány o samostatnom Slovensku.

■ PREBUDENÁ INTELIGENCIA

Ideu založenia Kongresu slovenskej inteligencie (KSI) presadzovali už v marci 1992 Roman Kaliský, Drahoslav Machala, Peter Štrelinger a spisovateľ Ivan Hudec. K nim sa pripojili Vladimír Mináč, Milan Rúfus, Imrich Kružliak, herec Gustáv Valach. Rozhodol som sa im aj ja pomôcť. Informoval som o tejto aktivite slovenskej elity vtedajšieho predsedu vlády Vladimíra Mečiara. Viditeľne ho táto informácia potešila. Cieľom KSI bolo presvedčiť politikov a ďalšie elity národa, že sa konečne treba rozhodnúť pre slovenskú štátnu samostatnosť a niečo pre to robiť.

Koncom mája 1992 na Donovaly do hotela Altmet prišlo stopäťdesiat popredných predstaviteľov slovenského národa. Osobitne silne bola zastúpená technická inteligencia, manažéri a riaditelia podnikov. Všetci účastníci boli presvedčení, že Slovensko je schopné nastúpiť na cestu vlastnej ekonomickej samostatnosti a že problémy, ktoré pri tom vzniknú, sa prekonajú.

Medzi účastníkmi kongresu nechýbali univerzitní profesori Matúš Kučera, Ábel Kráľ, spisovatelia a publicisti Jozef Bob, Ján Tužinský, Peter Holka, Jerguš Ferko, Dušan Slobodník, Pavol Števček, výtvarní umelci Andrej Zimka, Andrej Rudavský, Vlado Kompánek, hudobní skladatelia Tibor Andrašovan, Jozef Malovec, operní speváci Dušan Jariabek, Ondrej Malachovský, archeológovia Belo Polla, Dušan Čaplovič, Titus Kolník, prekladateľ Marián Servátka, ekonómov zastupovali Ladislav Lysák, Ľudovít Černák, Marián Tkáč, Zoltán Bergauer, Vladimír Soták, Karol Konárik, športovcov Kamil Haťapka, zdravotníkov Milan Izák, Maticu slovenskú Eva Kristinová, Libuša Kľučková, MUDr. Svetozár Hikkel, Jozef Markuš...

■ ZBOHOM ČESKO-SLOVENSKU

Vyhlásenie Kongresu, na vypracovaní ktorého sa podieľali najmä Roman Kaliský a Drahoslav Machala, si osvojili všetci delegáti.

„Vývoj slovenskej spoločnosti dospel do stavu, keď musíme s Ľudovítom Štúrom zopakovať: Cesta naspäť nemožná, napred sa ísť musí. Naším cieľom je slovenská štátna samostatnosť, ako to vyplýva zo zmyslu slovenských dejín. Žiaľ, sme svedkami toho, že slovenská ponovembrová politika tento cieľ nesleduje, a preto katastrofálne zlyhala. Slovensko je stále predmetom cudzích záujmov, je mocensky ovládané iným národom. Nechceli sme povedať, že českým národom.

Česko-Slovensko už dohralo svoju historickú úlohu v pozitívnom i negatívnom zmysle. Prišiel čas rozchodu, ktorý chceme urobiť na základe prirodzeného práva kultúrnym spôsobom a legitímnou cestou. Alebo bude pokračovať ďalej cieľavedomá politická, hospodárska a kultúrna likvidácia Slovenska až po jej vygumovanie z mapy Európy.

Vyzývame Slovenskú národnú radu, aby bez otáľania vyhlásila štátnu suverenitu Slovenskej republiky a prijala plnú slovenskú ústavu.

Nechceme spoločný štát s vierolomným partnerom, chceme štát vlastný s vlastným prezidentom, s vlastnou diplomaciou, vlastnou ekonomickou politikou a vlastnou armádou."

■ VYHLÁSENIE NA DONOVALOCH

Predsedom Kongresu slovenskej inteligencie sa stal Roman Kaliský. Vyhlásenie schválené na Donovaloch si osvojili národne orientované politické strany – HZDS a SNS, a pri schvaľovaní Deklarácie o zvrchovanosti Slovenska 17. júla 1992 sa k nim pripojila aj SDĽ.

Ďalšie členské zhromaždenie KSI bolo v novembri 1992 v Bratislave, v roku 1993 už v ére samostatnosti na Myjave, v roku 1994 v Komárne. V roku 2007 sa vzdal postu predsedu Roman Kaliský. Členské zhromaždenie v Čachticiach si zvolilo troch hovorcov: Drahoslava Machalu, Petra Štrelingera a Mariána Tkáča, súčasného predsedu Matice slovenskej.

Po odchode Vladimíra Mečiara z vlády – jeho následnom znevažovaní, zatracovaní a urážaní – predstavitelia slovenskej inteligencie vyhlásili, že je pre nich neprijateľné, aby sa z akýchkoľvek ideologických dôvodov spochybňovala úloha JUDr. Vladimíra Mečiara pri vzniku druhej Slovenskej republiky. Preukázal dostatok vizionárstva, ale aj osobnej odvahy, vedel múdro myslieť aj rozhodne konať. Spoločne s JUDr. Ivanom Gašparovičom sa stali architektmi slovenskej nezávislosti. Pravdaže, ako politici sa aj mýlili, lebo je to prejav ľudskej prirodzenosti.

■ MACHALA A LITERATÚRA

Machalovou láskou bola aj literatúra. Kdesi napísal, že literatúru považuje za najveľkolepejší zjav na svete.

V časoch normalizácie som Machalu spoznal prostredníctvom Laca Ťažkého. Ako bývalí smenári, navyše Horehronci a diskriminovaní dubčekovci, sme sa stretávali. Ťažký chválil Machalu, že v časoch tvrdej totality presadil uverejnenie jeho poviedky v Novom slove. Na Machalovej knihe o Hemingwayovi, ktorú napísal s bratom Ivanom, mám aj ja určitú zásluhu. V Smene čítal moju reportáž z Kuby. Písal som v nej aj o mojom stretnutí s rybárom Santiagom Hernandezom. Pre Hemingwaya sa stal predlohou budúceho starca Santiaga v novele Starec a more, za ktorú dostal Nobelovu cenu. Machala si moju reportáž vystrihol a mal ju odloženú vo svojom archíve...

Literatúra bola podľa neho naozaj najveľkolepejší zjav na svete. Podľa Machalu to bol Boží dar a písanie dar z nebies. Oba jeho veľké literárne vzory – Američan Hemingway a Rus Paustovskij – dokázali literatúrou meniť svet na lepší. Rovnako aj u nás na Slovensku sa o to podľa Machalu usilovali Vlado Mináč, Roman Kaliský, Ján Števček, Laco Ťažký, Anton Hykisch, Peter Jaroš či Janko Tužinský.

Keď Drahoš cestoval po Európe a po svete, vždy si v batohu nosil Slovensko a rozmýšľal nad tým, čo zo skúseností získaných v zahraničí sprostredkuje svojim rodákom, aby to prijali ako inšpiráciu aj ako výzvu. Ako spisovateľ sa pustil do úmornej, náročnej práce. Štyri desaťročia pracoval v kultúre a získal cestovaním, ale aj štúdiom nesmierne množstvo nových poznatkov o Slovensku, objavil mnohé zabudnuté osobnosti – Slovákov vo svete (desiatky slovenských pilotov, ktorí bojovali v Royal Air Force vo Veľkej Británii). Odvážil sa napísať aj Slovenskú vlastivedu. Slovenskí učitelia sa sťažovali, že nemajú učebnice, z ktorých by slovenských žiakov učili o regionálnej histórii a vlastivede. V jeho vlastivede sa píše o každom vzdelanom a rozhľadenom človeku, vlastencovi, ktorý vykonal nejaký odvážny skutok či tvorbou a skutkami poznačil Slovensko alebo Európu. Nevynechal ani zástoj slovenskej šľachty, na ktorú sme vedome zabúdali.

■ OKRÚHLE STOLY

Slovenskú inteligenciu začal národne prebúdzať a zjednocovať Umelecký odbor Matice slovenskej. Vychýrené boli takzvané okrúhle stoly politikov. Vedeli ľudí zapaľovať a oni potom aj horeli v láske pre Slovensko. Machala sa považoval za človeka ekumény, nesmierne si vážil aj všetkých vzdelancov z katolíckej inteligencie, ktorí horlili za národ, či už to bol Bernolák, Fándly a Hollý a celé Slovenské učené tovarišstvo. Vyzdvihoval Andreja Hlinku, zakladateľa moderného slovenského politického národa, a jeho spoluprácu s evanjelickým kňazom a politikom Martinom Rázusom. Keď po roku 1990 počul názory Jána Chryzostoma kardinála Korca, jeho odpúšťajúcu kresťanskú lásku, s akou sa vyrovnával s tými, čo ho za bývalého režimu prenasledovali, dojímal ho jeho humanizmus. Do matičného týždenníka už raz napísal, „že tí, ktorí by chceli dnes rozoštvávať luteránov a katolíkov, majú smolu: sme na jednej palube slovenskej lode a stavať nás proti sebe sa už nikomu nepodarí. To je dôsledok cyrilo-metodskej tradície, ktorú máme aj zapísanú v preambule ústavy".

■ VÝRAZNÁ STOPA

Drahoslav Machala zomrel. Nečakane nás opustil. Ale ostala po ňom výrazná stopa. Zaslúžil sa o vznik samostatného Slovenska. Razantná žurnalistika a dvadsať knižných titulov. Najaktívnejšie spomedzi nás reagoval na kotrmelce a zlyhania protinárodných spisovateľov i novinárov. Posledné Machalovo žurnalistické stanovisko patrilo situácii v Ukrajine. V článku Komu zvonia na Ukrajine do hrobu? odsúdil vojnové štvanie a neobjektívne informovanie o dianí v Ukrajine. Nevedel pochopiť, že ukrajinská armáda streľbou na Donecko a Luhansko vraždí vlastných obyvateľov. Odsudzoval niektoré médiá, že živia vojnové štváčstvo. Ako svoj vlastný postoj publikoval Štúrov apel: „Otvorte svoje dlho stiesnené srdcia, Slovania. Prázdna je národná samoľúbosť..."

Magistrát v Bratislave nedovolil pochovať oduševneného slovenského vlastenca v Slávičom údolí

Príhovory na poslednej rozlúčke s Drahoslavom MACHALOM

STOPÁR SLOVENSKÝCH PRÍBEHOV A SLÁVY

MARIÁN TKÁČ – Foto: archív

Veruže smutná správa zastihla Slovensko prvého januára 2015! V deň štátneho sviatku pobral sa na večnosť Drahoš Machala. Keď som tú správu počul, zišiel mi na um prvý september 2010, tiež bol štátny sviatok a umrela moja mama...

V ten deň sme totiž spoločne s Drahošom organizovali stretnutie pri soche kráľa Svätopluka na Bratislavskom hrade – bránili sme sochu, ktorú on vymyslel –, pred slovenským nežičlivcami. A potom sme ešte bránili Štúrovu sochu, a čo všetko sme spoločne s Drahošom absolvovali na väčšiu slávu Slovenska!

O čo všetko sa pričinil on! Aby naše Slovensko bolo aspoň také, aké ho máme! Zemianskopodhradský rodák, spisovateľ a reportér, člen predsedníctva Matice slovenskej, nedostihnuteľný organizátor, muž, ktorého tento národ poznal tak, ako káže Biblia: podľa skutkov!

Jeho skutkov, ktoré poslovenčovali Slovensko, je preveľa – sám ich v Slovenskej vlastivede narátal päťdesiat – preto mi dovoľte so všetkou úctou a s pokorou vyhlásiť, že Drahoslav Machala sa zaslúžil o vznik a budovanie druhej Slovenskej republiky a patrí mu naša vďaka!

Nielen ako jeden z hlavných organizátorov a hovorcov Kongresu slovenskej inteligencie z roku 1992! Osobitne v rokoch 1996 – 1998, keď dostal príležitosť formovať Národné literárne centrum, vykonal viacero pre Slovákov osnovných činov. Písal, organizoval, inicioval, podnecoval, navrhoval, žiadal, konal. Prebúdzal tento národ svojím typickým machalovským spôsobom – prudko a neodvolateľne.

Ako sám pripúšťal, niekedy až škorpiónovsky...

Drahoš, odchádza v tebe muž, ktorý sa nepýtal, čo mu Slovensko dá, ale pýtal sa, čo on ešte môže dať Slovensku!

Dal si nám veľa! Ostane po tebe aj Svätoplukova socha, aj pamätné tabule a plastiky od Bratislavy po Košice, i v Ríme, vo Viedni či v Paríži ako stopy slovenských príbehov a slovenskej slávy.

Ostane po tebe aj veľa dobrých kníh, i filmy, na ktorých si sa podieľal.

Vďaka tebe spočívajú ostatky generálov Smika a Ambruša v slovenskej zemi, v ktorej nájdeš svoj pokoj aj ty!

Predovšetkým však ostane po tebe machalovský činorodý duch.

Slovensko ostáva tvojím dlžníkom. Musíme hľadať a nájdeme spôsob, ako ten dlh splatiť. Ako prekonať nežičlivcov, ktorí ešte aj v čase, keď by mali vzdať úctu mŕtvemu, hľadajú a nachádzajú na ňom všetko, v princípe však len to – čo im chýba: najmä láska k vlasti!

V mene Matice slovenskej chcem ti poďakovať za všetko, čo si pre nás stihol vykonať.

Spolu s premiérom pri záchrane súsošia štúrovcov v Bratislave

Všemocný Bože, naši veliká ni odchádzajú do večnosti a tu na slovenskej zemi ostáva po nich pusto. Nevezmi nám – všetkých – dobrých Slovákov, v časoch búrok a nepriazní potrebujeme ich aj na zemi! Keď si už povolal k sebe Drahoša, odmeň ho za všetko, čo urobil pre tento Tebou milovaný národ pod Tatrami!

A nám, Bože, dopraj toľko umu – srdca, sily a lásky k nášmu národu, ako mal človek, spisovateľ, publicista, horlivec za slovenskú vec par excellence, drahý priateľ náš Drahoslav Machala! Aby sme dokázali v jeho diele pokračovať!

Daj mu, Pane, večnú slávu – a nech mu je jeho milovaná slovenská zem ľahká!

ZANECHAL TRVALÚ, NEZAPLNITEĽNÚ MEDZERU

Dušan D. KERNÝ – Foto: archív

Nebol by to Drahoslav Pavel Machala, aby nás aj pri tejto poslednej rozlúčke nezhromaždil v tomto takom pamätnom chráme Božom, aby sme si uvedomili konečnosť ľudského úsilia a nekonečno a majestát Božej prozreteľnosti.

Pred budovou pôvodnej redakcie Slovenských národných novín v Bratislave

Nebol by to Drahoslav Pavel Machala, aby práve takto nám dal odkaz svojho úsilia, ktoré vyvrcholilo verejnou výzvou na zmierenie, ľudské zmierenie, práve tak ako na nezmieriteľnosť s trvalými ľudskými nedostatkami – osobitne našimi. Bolo to prirodzené vyvrcholenie človeka, ktorý pred štyrmi desaťročiami vydal svoj prvý literárny text a vstúpil na cestu spisovateľa, publicistu, autora literatúry faktu a stal sa ojedinelým autorom slovenskej polemickej žurnalistiky.

Za štyri desaťročia vydal viac ako dve desiatky diel. Až do svojej smrti, do posledných dní bol autorom prestížnych slovenských vydavateľstiev, medzinárodne oceňovaným autorom za výnimočné dielo o slovenských letcoch v bitke o Britániu. Ako televízny autor vzdal trvalý hold Vojtechovi Zamarovskému, Romanovi Kaliskému, Ernestovi Hemingwayovi. Jeden z jeho textov je trvalou súčasťou medzinárodnej dokumentácie ako slovenská rusistika, odvaha príslušníka slovenskej evanjelickej rodiny umožnila spoznávať svetu dielo vtedy zakázaného neskoršieho nositeľa Nobelovej ceny za literatúry Alexandra Solženicyna.

Ako študent začal prácou o žurnalistike Milana Hodžu, základom dodnes trvajúcej školskej Hodžovskej súťaže. Ako novinár kultúrnych rubrík vtedy vplyvných médií rozpútal v sedemdesiatych rokoch mediálnu kampaň za záchranu rozpadávajúcich sa a pustnúcich historických miest, ako bola Levoča, Kremnica, Banská Štiavnica – bola to súčasť snahy uchrániť aj po stránke náboženskej, ako aj etnickej pestré kultúrne dedičstvo Slovenska, a to aj ako súčasť civilizačného vplyvu reformácie. Je spoluautor textov, ktoré vyvrcholili ustanovením slovenskej štátnosti, o. i. vo formulácii o nevyhnutnosti, aby Slovensko malo vlastnú armádu a vlastnú diplomaciu.

Zosnulý to organizoval v čase, keď na to bola potrebná prezieravosť, nekaždodenná odvaha a vytrvalosť i schopnosť znášať následky. Tým sa nezmazateľne zapísal do najnovších slovenských dejov.

Pred majestátom smrti a v chráme, kde tak naliehavo preciťujeme Prozreteľnosť, nastáva azda chvíľa, keď si uvedomujeme, že človeka by sme nemali posudzovať podľa malicherností zlyhaní, chýb, omylov z dôb, ktoré mu prichodilo žiť, ale skôr podľa veľkosti jeho cieľov, ktoré si určil, aby menil dobu v čase slobody. V najväčšom autorskom diele svojho druhu, v osemdielnej Slovenskej vlastivede, ktorej posledný diel predstavil Drahoš Machala len pred niekoľkými týždňami, nám dal zosnulý aj metaforu odkazu – každý sa usilujme o poznanie dejín a osobností dejín ako súčasti nekončiaceho sa poznávania samého seba.

Drahoš Pavel Machala odišiel na vrchole autorského poznania, a preto odišiel priskoro. Všetci, ktorí poznali energiu jeho výbušnosti, však vedia, že sa bude na nás pozerať. Nielen na svojich čitateľov, známych, priateľov, ale svojím šibalským úsmevom aj na to, ako bude chýbať svojim oponentom. U všetkých zanechal trvalú a nezaplniteľnú medzeru.

Pokoj jeho duši, pokoj prachu jeho.

VLASŤ MAL HLBOKO V SRDCI

Peter ŠTRELINGER

Milý Drahoslav,

bol si mi viac ako bratom. Prihováram sa ti preto slovami básnika Novomeského z básne venovanej Clementisovi: Aký si. Zo Zbierky Svätý za dedinou.

Brat z dráhy svojej vysotenej hviezdy,/ Emigrant bez vlasti a všade s domovom...

To si ty... Práve vlasť si nosil hlboko v srdci. Koľko šarvátok si pre svoje milované Slovensko zviedol, koľko rán si za svoju bezhraničnú lásku utržil. Ale ty si bol veľký bojovník, takých sa málo zrodí. Preto cítim, milý bratku Drahoš, že tvoja energia zostala a posilňuje nás teraz tu, v majestátnom chráme Božom.

Stále nemôžeme uveriť, že si zamĺkol. Ale Pán sa rozhodol v tejto chvíli inak. Rešpektujme to! Tvoju prítomnosť vnímame a budeme stále vnímať cez tvoje dielo. A to je robustný monument. Košaté stromisko. Vyše dvadsať vydaných kníh. Za všetko spomeniem najmä sedem zväzkov Slovenskej vlastivedy. Ôsmy diel si už nestačil vydať! To, na čom zvykne pracovať tím historikov – encyklopedistov, si sa podujal vytvoriť sám. Skláňam sa pred tvojou odvahou a húževnatosťou.

Ak už hovorím o práci a o tvojej činorodosti, nemôžem nespomenúť množstvo pamätných tabúľ a pomníkov inštalovaných po celom Slovensku. K tým pamätným tabuliam a pomníkom by sa malo pripísať aj tvoje meno. Rád by som odcitoval tvoju obľúbenú myšlienku: „Čo vznikne z odvahy – pretrvá!“

Pri pietnom akte v chráme je miesto najmä na modlitbu, na tiché, vnútorné rozjímanie. Prepáčte mi, ak budem teraz trochu osobný. Za tie desiatky rokov, čo sme sa poznali, sme si boli naozaj veľmi, veľmi blízki. Najšťastnejšie asi boli chvíle pri vydaní nových kníh. To je pre spisovateľa vrcholná radosť. Ako pri narodení dieťaťa. A potom cesty za čitateľmi, besedy. Často nás pozývali do všetkých kútov Slovenska. Tam sme sa stretávali s ľuďmi, predbiehali čas a robili naše prevraty a revolúcie. Spomínam si, ako sme sa raz po jednej z besied v noci vyviezli k Štefánikovej mohyle na Bradle a spievali tam s oduševnením Kto za pravdu horí! Aby nás bolo počuť až v Prahe.

Áno, túžili sme, snívali o samostatnej, slobodnej vlasti, o Slovensku – a napokon sa ten sen stal skutočnosťou. Pamätáš sa na to, Drahoš? Ako sme vyzývali ľudí po celom Slovensku, aby pri vyhlásení zvrchovanosti zažali ohne a na všetkých slovenských chrámoch rozozvučali zvony slobody... Vznešené okamihy. A tvoja veľká zásluha! Tvoja radosť! Naša radosť. Spolu sme obnovovali Štúrove Slovenské národné noviny. Keď bratia Chorváti a Slovinci vyhlásili nezávislosť, vydali sme sa ako reportéri tam, kde zúrila vojna. „Byť pri tom ako reportér Hemingway.“ To bola tvoja méta!

Milý Drahoš, bol som ti svedkom na svadbe s Dáškou. Obdivoval som vašu lásku. Bola veľká ako balvan. A vášnivá. Je priam dojemné, ako ste si nedávno postavili drevenicu v Leštinách na Orave, pod Chočom, kde ste túžili vedno sedávať v tamojšom krásnom drevenom kostole v Hviezdoslavovej lavici. Lenže krutá realita osudu vám už nedopriala túto romantiku. Láska a smrť... Ako román!

Tešil si sa z úspechov svojho syna Lukáša. Je to múdry a vzdelaný muž. On je tvoj nasledovník, on ponesie do budúcnosti tvoj odkaz.

Milý bratku, je načase, aby som ukončil príhovor. Mali sme ťa dnes po tejto rozlúčke v chráme Božom pochovať na miesto, čo ti bolo vybrané. Ale ktosi rozhodol inak. Úradnícky šimeľ vyriekol verdikt: Nedovoľuje sa! Vraj nespĺňaš kritériá, aby si mohol ležať vedľa významných osobností. Vraj si bol kontroverzná osobnosť? A ktorá osobnosť nie je kontroverzná?!

„Hyenizmus v Uhrách!“ Tak sa vyjadril Svetozár Hurban Vajanský, keď v Hlbokom nedovolili odhaliť pomník Hurbanovi. To bolo v roku 1892, v čase temna a neslobody. Ale dnes, v demokracii? „Už to ďaleko prišlo v Uhrách!“ napísal vtedy Vajanský. „Na mŕtvych sa pomstí, hroby určené pre pokoj nebožtíkov zahrabáva politická zášť...“

Teba sa, Drahoš, asi boja aj mŕtveho. Že vstaneš z hrobu a budeš obhajovať sochu kráľa Svätopluka, stojacu nad mestom? Či iniciovať postavenie nových slovenských pomníkov. Nevedno. Nuž počkáme. Lebo verím, že ťa slovenská zem čoskoro prijme do svojho lona. Už či budeš odpočívať vedľa Hurbana v Hlbokom, na Národnom cintoríne v Martine, alebo v rodnom Zemianskom Podhradí. Všade nájdeš to pravé miesto a pokoj večný.

Viem, že tvoje nepokojné „veterné topánky“ ťa už vyniesli do iného, radostnejšieho sveta a pozemské spory ťa nezaujímajú. Akiste už teraz kdesi v božskej „Štefánke“ prednášaš svoje vízie o Slovensku mužom, ktorých si mal rád a ktorých si obdivoval.

Napokon povedz im pri zášernom víne,
aby sa nenáhlili príliš od stola.
Len si tu kdesi-čosi ešte vybavíme
a pribehneme ta tiež v hŕstke popola.

MALICHERNÝM BOL VRAJ MALÝ

Jozef ŠIMONOVIČ

Chrám nie je miestom na polemiky ani rozhorčené odkazy pre tých, ktorí tento stav zapríčinili, a neželal by si to ani náš drahý zosnulý. Prišli sme do chrámu rozlúčiť sa s ním, pomodliť sa za jeho dušu a poďakovať sa mu za jeho čestný a láskou k vlasti naplnený život. V najbližších dňoch vy všetci, ktorí budete mať záujem, spoznáte miesto i dátum pietnej rozlúčky a každý z vás mu bude môcť dať posledné zbohom na mieste, ktoré si rodina vyberie. Tieto informácie budú zverejnené na stránkach Matice slovenskej, prípadne v tlači.

Drahoslav Machala mal nad svojím písacím stolom zarámované slová majstra Jana Husa:

Hľadaj pravdu.
Načúvaj pravde.
Uč sa pravde.
Miluj pravdu.
Drž sa pravdy.
Bráň pravdu.
Až do smrti.

Nech vás tieto slová sprevádzajú na ceste domov a pripomínajú vám činy tohto veľkého muža, ktorý na všetky krivdy odpovedal ešte väčším pracovným nasadením a oným biblickým: Podľa skutkov poznáte ich!

Drahoš, a teraz niekoľko slov za seba. Ty si poznal moje životné heslo: Aby zlo zvíťazilo, stačí, keď dobro mlčí. A súhlasil si s ním. A teda len tri slová, ty vieš, o čom hovorím – sľubujem, nezabudnem a vrátim!

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Bratislava a Slovensko

Voľba Bratislavy ako slovenského hlavného mesta pred deväťdesiatimi šiestimi rokmi mala svoje plusy aj mínusy. Toto mesto, vtedy ešte Prešporok (názov Bratislava sa oficiálne prijal 27. marca 1919), obývalo 41,9 percenta Nemcov, 40,5 percenta Maďarov a 10,9 percenta Slovákov. Vtedajší politici ho vybrali preto, aby zabezpečili jej „včlenenie“ do Slovenska, ale aj preto, aby nový štát bol štátom dunajským. Väčšie mesto na Slovensku nebolo. Zaiste v tom boli aj osobné veci. Šrobár sa vyhýbal dovtedajšiemu slovenskému kultúrnemu centru, totiž Martinu, ako čert svätenej vode. Stále mal pred očami Vajanského, ako ho aj s jeho kamarátmi, budúcimi hlasistami, naháňa s bakuľou, keď sa z tradičného augustového banketu v roku 1897 pobrali za Masarykom do Bystričky. Bratislava sa stala hlavným mestom Slovenska v tieni Prahy – veď oficiálne aj Slováci boli len „vetvou“ jednotného „československého“ národa. Naozajstným hlavným mestom Slovenska sa stala až 14. marca 1939 a potom 1. januára 1993.

S jej skutočnou „slovenskosťou“ je to však aj v dvadsiatom druhom roku samostatnosti zložitejšie. Na Nový rok (navyše na štátny sviatok) sa tu nehrá slovenská hymna. V Bratislave sa nenašlo dôstojné miesto posledného odpočinku pre spisovateľa, slovenského národovca par excellence Drahoslava Machalu. (Napokon aj tak dobre, Drahoš už odpočíva neďaleko svojich vzorov a idolov, blízko Janka Francisciho či Karola Kuzmányho na Národnom cintoríne v Martine). Ale napríklad v roku osláv dvojstého výročia narodenia Franza Lista sme tu márne hľadali čo i len malý priestor pre jeho pamätník. Pred dvoma rokmi sme sa bez úspechu usilovali umiestniť v centre mesta súsošie solúnskych bratov a sv. Gorazda. A museli sme brániť súsošie Ľudovíta Štúra na nábreží Dunaja pred Máriou Teréziou, aj sochu kráľa Svätopluka na Bratislavskom hrade.

Je čas na zmenu. Usilujeme sa o schválenie priestoru pre pamätník slovenského vysťahovalectva v našom hlavnom meste a očakávame od jeho nového vedenia, že konečne začne konať ústretovo. Že budeme môcť pri blížiacich sa oslavách storočnice Bratislavy ako slovenského hlavného mesta vyhlásiť, že predsa len naši predkovia urobili dobre, ak vybrali za slovenské centrum toto pekné mesto na Dunaji.

vydavatel.sk
SLOVAKIA ONLINE
tasr

Hodnotili, gratulovali, plánovali aj sa veselili

Ličartovčania nadväzujú na tradíciu

Text a foto: Mária MURDZIKOVÁ, predsedníčka MO MS Ličartovce

Na sklonku roka, keď sa skladajú účty a Nový rok takmer klope na dvere, stretli sa na matičných hodoch v Ličartovciach členovia tamojšieho MO MS, aby bilancovali uplynulé obdobie, plánovali aktivity v roku 2015 a nakoniec sa aj trochu zabavili.A dôvodov na veselosť bolo dosť, lebo ličartovskí matičiari nadväzujú na úspešnú tradíciu a ďalej ju obohacujú.

Ličartovský súbor Rozmarín v krojoch pri vystúpení koncom roka

Miestna folklórna skupina Rozmarín, o ktorej sme už v SNN písali, ale do článku sme vtedy zaradili nesprávny obrázok, za čo sa im ospravedlňujeme, zaspievala šarišské koledy a potom na dobrú náladu a na potešenie srdca hral Tatrín z Prešova, ktorý má za sebou vyše sedemdesiat rokov účinkovania na rôznych scénach po celom Slovensku i v zahraničí. Aj tentoraz sa postaral o takmer silvestrovskú veselicu.

V Ličartovciach tradične práve pri tejto príležitosti kolektívne gratulujú jubilujúcim členom. Životné medzníky si spoločne pripomenuli so štyridsiatnikmi, ale aj s najstaršími matičiarmi, ktorí sa dožili požehnaných osemdesiatich piatich rokov. Keďže čas si našiel aj staronový starosta Viliam Jurko, mohol poblahoželať nielen im, ale aj Ľudmile Bandurovej, Márii Feketiovej a Jánovi Kokindovi, ktorí ako noví členovia rozšírili rady Matice slovenskej.

Ličartovskí jubilanti a noví členovia Matice slovenskej

A čo plánujú ličartovskí matičiari na rok 2015? Určite nebudú chýbať medzi pútnikmi, ktorí pôjdu po stopách nášho velikána Ľudovíta Štúra na Devín alebo do Modry uctiť si jeho dvestoročnicu narodenia. Pravdaže, už o pár dní si budú v tamojšom kultúrnom dome pripomínať sedemdesiate výročie skončenia druhej svetovej vojny a Dargovskú operáciu, počas ktorej sa práve v tomto regióne zvádzali tvrdé boje s nemeckými fašistami. Padlo v nich až dvadsaťtisíc vojakov Červenej armády, čo dokumentuje pamätný komplex a inštalovaná vojenská technika v Dargovskom priesmyku. Ličartovce vojnové hrôzy neobišli. Obyvatelia sa počas bojov ukrývali v pivniciach, kde tiež počuli paľbu kaťuší a kanónov a viacero striel a mín zasiahlo obec. Spoločne s okolitými obcami Ličartovčania pripravujú návrat na najstaršie historické miesto v okolí – hrádok nad Obišovcami, ktorý aj za pomoci zahraničných dobrovoľníkov vlani v lete prešiel čiastočnou opravou.

Vianoce s Matičiarikom

Novozámocký detský folklórny súbor Matičiarik má mnohoročnú tradíciu, počas ktorej zožal mnoho cenných úspechov na Slovensku i v zahraničí. Tretiu adventnú nedeľu sa do posledného miesta naplnila spoločenská sála Domu Matice slovenskej v Nových Zámkoch, aby sa stali účastníkmi podujatia Vianoce s Matičiarikom. Matičiarik opäť nesklamal – svojím vystúpením vniesol nielen do sály, ale aj do duší účastníkov podujatia prekrásnu atmosféru nadchádzajúcich Vianoc – pokoj v duši, lásku a očakávanie príjemných chvíľ, ktoré zvyčajne trávime v kruhu najbližších pri rozsvietených vianočných stromčekoch.

Text a foto: Helena RUSNÁKOVÁ

Slovenskí rebeli završili desiatku úspešných rokov

Kapustnica pre tisícku divákov

Dramatický krúžok vznikol v Komárne pred desiatimi rokmi. V tom čase mal štrnásť členov. Dnes sa už rozrástol na vyše stodvadsaťčlenný súbor, ktorý má aj svoju folklórnu časť. Na Slovensku vystupujú pod názvom Slovenskí rebeli, v zahraničí ich poznajú pod názvom FS Komárňan. Vlani počas poslednej adventnej nedele krstili knižku 10 rokov medzi vami a pripravili program a kapustnicu pre takmer tisícku divákov.

Aby mohli pohostiť také množstvo hostí pravou vianočnou kapustnicou, museli najprv urobiť zabíjačku. Rebeli ukázali, že sa vyznajú nielen v divadelnej sále matičného domu, kde uvádzajú populárne muzikály, ale že im nie je cudzia ani práca okolo zabíjačky a kapustnice, čo je tiež konkrétny príklad, ako konkrétne sa venujú tradíciám našich predkov. Program na adventné obdobie pripravujú už siedmy rok a tentoraz okrem tancov a ukážok z folklórnych obradov servírovali aj originálne slovenské jedlo.

„Kým minulý rok sme sa venovali svadbe, tento rok sme poňali program ešte veľkolepejšie. Nazvali sme ho Život a v retrospektíve sme ukázali divákom rôzne obrady so sústredením najmä na vianočné zvyky,“ priblížil dramaturgiu programu režisér Jozef Černek, riaditeľ komárňanského D MS.

Sprievodný text a obradné reči do programu nahovoril člen Slovenského národného divadla Róbert Roth. Víťazi súťaže v speve ľudových piesní spolu s kapelou Slovenských rebelov zaspievali koledy. Tichá noc zaznela zborovo od sto dvadsiatich účinkujúcich...

„Rozdali sme takmer tisícku vstupeniek, každý rok je o náš program a kapustnicu väčší záujem. Preto náš sponzor zabezpečil ďalší, už štvrtý kotol a varil ju deň vopred spolu s pomocníkmi. My sme zabezpečili aj živé premietanie vonku pred budovou, tak verím, že sme divákom priniesli krásne vianočné predstavenie,“ uzatváral Jozef Černek.

Jana PIPÍŠKOVÁ

PRIPOMÍNAME SI

18. januára

– sto rokov, čo v Clevelande zomrel katolícky kňaz, publicista a organizátor slovenského života v USA Štefan Furdek (1850 – 1915)

– pred tridsiatimi piatimi rokmi zomrel jeden z najvýznamnejších slovenských vedcov 20. storočia Dionýz Ilkovič (1907 – 1980), spolupracovník laureáta Nobelovej ceny J. Heyrovského, autor tzv. Ilkovičovej rovnice, vyjadrujúcej závislosti v elektrochémii

19. januára

– pred sto dvadsiatimi piatimi rokmi sa narodil český maliar Jan Hála (1890 – 1959), celý život pôsobil vo Važci a námetom mu boli Važtianky, Liptov a majestátnosť Tatier

– deväťdesiatpäť rokov, čo sa narodil zakladateľ Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme, profesor Gregoriánskej univerzity Michal Lacko (1920 – 1982)

– na šesťdesiatku si pripíja spisovateľ a vedec doc. RNDr. Andrej Ferko (spomeňme aspoň novely Jarná cesta, Proso, humoresky Čobogaj, Noha pod klobúkom, Orbis dictus..., monodrámy Balada o Dr. G. Husákovi a Skupinový autoportrét prezidenta Beneša, eseje a knihu, ktorú napísal s otcom Vladimírom Ako divé husi

20. januára

– tristopätnásť rokov od narodenia evanjelického kňaza, básnika a jazykovedca Pavla Doležala (1700 – 1778)

– predstaviteľ KDH Ján Figeľ má päťdesiatpäť rokov

21. januára

– pred sedemdesiatimi rokmi nemecká jednotka Edelweiss vypálila obce Ostrý Grúň a Kľak a povraždila stoštyridsaťdeväť obyvateľov

– osemdesiatpäť rokov od smrti historika našej literatúry a správcu MS Jaroslava Vlčka (1860 – 1930), jeho matkou bola dcéra Viliama Paulinyho-Tótha, otcom český profesor na banskobystrickom gymnáziu

22. januára

– pred osemdesiatimi piatimi rokmi(1930) na Jakubovom námestí v Bratislave otvorili prvú pre rozhlas projektovanú budovu, štúdio Rádiožurnálu

– v roku 1945 (pred sedemdesiatimi rokmi) Snem Slovenskej republiky a vláda SR vydali vyhlásenie, že slovenský národ má prirodzené právo na riadenie vlastných osudov a nezávislý štát, a preto odmieta úsilie domáceho a zahraničného odboja obnoviť ČSR

– päťdesiatpäť rokov jestvuje Spevohra Divadla J. G. Tajovského v Banskej Bystrici

– osemdesiatich piatich rokov by sa dožil hudobný skladateľ a dirigent niekdajšieho Vysokoškolského tanečného orchestra Jaroslav Laifer (1930 – 1970), ktorý len pre svoju manželku Marcelu Laiferovú skomponoval za svoj krátky život asi sto pesničiek

– významný prozaik a filmový scenárista Peter Jaroš sa dožíva sedemdesiatpäťky; do literatúry vstúpil začiatkom šesťdesiatych rokov prózami Popoludnie na terase a Urob mi more, nasledoval román Zdesenie, tri desiatky diel, medzi nimi vrcholy Tisícročná včela a Nemé ucho, hluché oko, rozhlasové hry, filmové scenáre , knihy úvah, rozhovorov a spomienok

(jč)

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupca šéfredaktora Emil SEMANCO. Sídlo: P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/38 12 838, 38 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Administrácia: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/38 12 838, 38 12 811. Tlač Ultra print, Bratislava. Rozširuje PNS, Mediaprint Kapa a redakcia. Redakčná rada: Marián TKÁČ, Marián GEŠPER, Peter CABADAJ, Ján ČOMAJ, Ján JANKOVIČ, Jaroslav CHOVANEC. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Ročné predplatné 26 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180USD. Neobjednané rukopisy a fotografi e nevraciame. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.